Pedagoški aspekti nasilja u romantičnim odnosima adolescenata

Vuko, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:017422

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Martina Vuko

PEDAGOŠKI ASPEKTI NASILJA U ROMANTIČNIM ODNOSIMA ADOLESCENATA

Diplomski rad

Mentor: doc.dr.sc. Goran Livazović

Osijek, 2017.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju
Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i pedagogije

Martina Vuko

PEDAGOŠKI ASPEKTI NASILJA U ROMANTIČNIM ODNOSIMA ADOLESCENATA

Diplomski rad

Društvene znanosti – pedagogija – socijalna pedagogija

Mentor: doc.dr.sc. Goran Livazović

Osijek, 2017.

SADRŽAJ

I. UVOD 1
II. TEORIJSKA ANALIZA 2
2.1. Adolescencija kao životno razdoblje 2
2.2. Vršnjački odnosi adolescenata 5
2.3. Romantični odnosi adolescenata 6
III. VRŠNJAČKO NASILJE I UZROCI NASILNOG PONAŠANJA ADOLESCENATA 9
3.1. Uloge žrtve, nasilnika i žrtve/nasilnika 12
3.2. Nasilje u romantičnim vezama adolescenata 13
3.3. Mitovi i zablude o nasilju u romantičnim vezama 16
IV. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA 19
4.1. Cilj i predmet istraživanja 19
4.2. Hipoteze istraživanja 19
4.3. Ispitanici 19
4.4. Instrument 19
4.5. Postupak 20
V. REZULTATI 21
5.1. Deskriptivna statistika 21
5.2. Rezultati inferencijalne statistike 22
VI. RASPRAVA 32
VII. ZAKLJUČAK 35
VIII. POPIS LITERATURE 36
IX. PRILOZI 41

SAŽETAK

Adolescencija je razdoblje u kojem započinje zanimanje za uspostavljanjem romantičnih veza. Putem romantičnih veza adolescenti mogu naučiti mnogo o kvalitetnoj komunikaciji, izražavanju emocija, empatije, ali i oblikovanju vlastitog identiteta. Svladavanje tih razvojnih zadataka temelj je za oblikovanje kvalitetnih romantičnih odnosa u odraslo doba. U razdoblju adolescencije česte su nekvalitetne veze koji karakteriziraju nepovjerenje, nerazumijevanje od strane partnera, nastanak konflikata te u nekim slučajevima nasilja. Postoje različite podjele svih oblika nasilničkog ponašanja. Buljan Flander i sur. (2009) nasilje u vezama mladih dijele na tjelesno, emocionalno/psihičko, spolno i ekonomsko nasilje. Cilj ovoga istraživanja je stjecanje dubinskog razumijevanja fenomena pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata. Predmet istraživanja je utvrđivanje učestalosti pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata, najčešćih vrsta i oblika nasilja u vezama adolescenata, osjećaje adolescenata nakon što su doživjeli nasilje od strane partnera i uloge društvene zajednice u smanjenju pojave nasilja u romantičnim odnosima adolescenata.

Ključne riječi*: adolescenti, *romantična veza, nasilje, oblici nasilja

I. UVOD

Razdoblje adolescencije je razdoblje istraživanja i spoznavanja samog sebe, uspostavljanja autonomije u odnosu na vlastitu obitelj i razvijanja vlastitog sustava vrijednosti i osobnih ciljeva (Berk, 2006). To je razdoblje u kojemu počinje zanimanje za uspostavljanjem romantičnih veza. Putem romantičnih veza adolescenti mogu naučiti mnogo o kvalitetnoj komunikaciji, izražavanju emocija, empatije, ali i oblikovanju vlastitog identiteta. Svladavanje tih razvojnih zadataka temelj je za oblikovanje kvalitetnih romantičnih odnosa u odraslo doba (Lacković-Grgin, 2006), ali su jednako tako važni faktori u ostvarivanju vlastita rasta te sreće u tinejdžerskim godinama. Odnos s romantičnim partnerom u razdoblju adolescencije može doprinijeti podizanju samopouzdanja, a kada su uspostavljene romantične veze bliske i intimne, razvijaju se odnosi povjerenja, potpore i bliskosti.

Romantične veze adolescenata mogu imati i negativne strane koje su povezane sa osjećajem tuge i depresijom koja se može javiti u slučaju prekida bliskog romantičnog odnosa. sa osjetljivije to može biti okidač te doprinijeti padu samopouzdanja i samopoimanja. Osim toga, u razdoblju adolescencije česte su nekvalitetne veze koji karakteriziraju nepovjerenje, nerazumijevanje od strane partnera, nastanak konflikata te u nekim slučajevima nasilja.Vejmelka (2012) navodi da nasilje u romantičnoj vezi može imati negativne posljedice na žrtve i na počinitelje nasilja. Prema rezultatima istraživanja, izložene nasilju u romantičnim vezama imaju niže samopouzdanje u odnosu na vršnjake koji u romantičnim vezama nisu bili izloženi nasilju od strane partnera Jones i Gardner (2002).

Istraživanje adolescentskog nasilja u romantičnim vezama ima buduće aplikacije u uspostavljanju efikasnih programa intervencije usmjerenim na prevenciju i edukaciju o oblicima nasilja. Ono je od velike relevantnosti jer se u razdoblju adolescencije oblikuju osobni stavovi, predodžbe o tome što je dobro, a što loše, sustav osobnih vrijednosti i socijalne vještine. Njihov kvalitetan razvoj ima velik utjecaj na kvalitetu romantičnih veza i društvenih odnosa u odraslo doba.

II. TEORIJSKA ANALIZA

2.1. Adolescencija kao životno razdoblje

Adolescenciju karakterizira tranzicija u odraslu dob. To je razdoblje seksualne zrelosti. Misli postaju apstraktne i idealističke, a proces obrazovanja postaje usmjeren prema pripremi za visoko obrazovanje i rad. Adolescencija je period uspostavljanja autonomije u odnosu na vlastitu obitelj i razvijanja vlastitog sustava vrijednosti i osobnih ciljeva (Berk, 2006). Erikson (1959) modelom psihosocijalnog razvoja pretpostavlja postojanje 8 različitih razvojnih stadija, pri čemu se 5 stadija realizira do dobi od 18 godina. Ti razvojni stadiji prilike su za ostvarivanje rasta i osobnog razvoja, s pojačanim naglaskom na razdoblje adolescencije koje predstavlja ključno razdoblje razvoja identiteta.

Razdoblje adolescencije moguće je definirati kao „razdoblje kad osoba iz djetinjstva prelazi u odraslo doba, pri čemu se događaju mnoge promjene na svim razinama. One su tjelesne, psihičke, intelektualne, osjećajno-spolne, društvene, duhovne (Ninčević, 2009).“ To je razdoblje koje obuhvaća tranziciju od nezrelosti i društvene neovisnosti prema razvijanju odrasle osobnosti, osjećaja odgovornosti i postavljanju ciljeva. Prema Mead (1928) adolescenti doživljavaju poteškoće zbog prisutnosti dvostrukih standarda i vjerovanja da svaka individua treba donositi vlastite odluke uz istovremeno postojanje osjećaja da je ta odluka od velike važnosti. Uz postojanje takvih kulturalnih stavova, adolescenciju je moguće sagledati kao najvažnije razdoblje razvoja mentalne i emotivne zrelosti. Adolescencija je razdoblje u kojemu pojedinac prolazi kroz niz bio-psihosocijalnih promjena. Neke od tih promjena obuhvaćaju postizanje više razine intelektualnog procesiranja, razvoj formalnog mišljenja, razvoj deduktivnog zaključivanja, postizanje veće autonomije u razmišljanju i pružanje otpora autoritetima (roditelj, učitelj…) (Livazović, 2012).

Sama riječ dolazi od latinske riječi adolescere što znači postajati zreo, sazrijevati. Adolescencija započinje spolnim sazrijevanjem, odnosno pubertetom, dok je gornju granicu teže odrediti jer uključuje mnogo odrednica koje variraju od društva do društva. Najčešće se kao gornja granica uzima postizanje emocionalne i socijalne zrelosti (Biti i sur., 1986; Zrilić, 2007). Adolescencija kao razdoblje dijeli se na ranu, srednju i kasnu adolescenciju, a učenici srednje škole nalaze se najčešće u razdoblju rane i srednje adolescencije.

Karakteristika razdoblja adolescencije je prelazak u srednju školu, što za mladu osobu predstavlja i preraspodjelu uloga u novim vršnjačkim grupama (Vejmelka, 2012). Nove uloge predstavljaju nove prilike za dokazivanje, ali i nove izazove. Adolescent tada uči kako se u

novoj ulozi ponašati. U tom se periodu javlja važan razvojni zadatak, a to je integrirati različite vidove o sebi u jednu koherentnu sliku.

Jedna od najznačajnijih karakteristika adolescencije obuhvaća tranziciju od djetinjstva prema odraslosti u kojemu djeca stječu neovisnost te počinju promatrati budućnost sa stajališta karijere, osobnih veza, obitelji, stambenog pitanja i sl. U tom razdoblju pojedinac teži uklopiti se u društvo u kojemu se nalazi. Tada pojedinci uče uloge koje će preuzeti u odraslom životu. Adolescenti preispituju vlastiti identitet te pokušavaju otkriti svoj identitet: seksualni i profesionalni (McLeod, 2008). U razdoblju adolescencije, pojedinci stječu predodžbe o budućem ponašanju u obiteljskom životu i roditeljstvu. Stoga je od velike važnosti sposobnost jasnog spoznavanja negativnih posljedica nasilja za žrtvu i za počinitelja nasilja. Potrebno je obrazovanje počinitelja nasilja o negativnim posljedicama koje njihove akcije imaju na obitelj, prijatelje i zajednicu. Osim toga, potrebno je obrazovanja žrtava nasilja kako bi razumjele da nasilje koje su doživjele nije njihova krivica te da ne moraju ostati u nasilnoj vezi. Potrebno je obrazovanje djece i društva kako bi se spriječilo njihovo odrastanje u vjerovanju da je primjena nasilja tehnika smanjivanja stresa. Pojava nasilja mora biti adresirana na efikasan način od strane zajednice te pružatelja zdravstvene skrbi (Peace, 2009).

Adolescencija je razdoblje istraživanja u kojemu su mladići i djevojke jednako skloni eksperimentiranju s alkoholom, opijatima, duhanom i sl. Pojedinci koji su pretjeranoj mjeri sudjeluju u takvim rizičnim ponašanjima, skloniji su nasilju i drugim vrstama rizičnog ponašanja.

Mnoga provedena istraživanja ukazuju da nasilje u romantičnim vezama nije rijetka pojava, a iznimka nisu ni romantične veze adolescenata. Godine 2007. na području Sjedinjenih Američkih Država i Kanade provedeno je istraživanje čiji su rezultati pokazali da su 22,5% do 39,1% muškaraca i 37,8% do 43,6% djevojaka bili počinitelji neke vrste nasilja u romantičnoj vezi. Jedno od najvećih istraživanja provedeno je 2001. godine kojim je bilo obuhvaćeno 7500 adolescenata. Istraživanjem je utvrđeno da se trećina adolescenata u romantičnim vezama susreće sa nekom vrstom nasilja, dok su 12% adolescenata žrtve fizičkog nasilja u romantičnim vezama.

Značajno istraživanje provedeno je 2007. godine na uzorku ispitanika od 1422 učenika, polaznika 7. i 8. razreda osnovne škole te polaznika svih razreda gimnazije na području Osijeka i grada Zagreba. Istraživanjem je utvrđeno da je 7,5% mladića i 11,5% djevojaka u romantičnoj vezi prijetilo partneru nasiljem. Osim toga, 4% mladića i 8% djevojaka bilo je fizički nasilno prema svojim partnerima. U ukupnoj strukturi ispitanika, 4,9% mladića i 6,5% djevojaka bili su žrtve fizičkog nasilja od strane partnera.

Opseg provedenih istraživanja pojave nasilnog ponašanja u adolescentskim vezama oskudno je u usporedbi sa opsegom provedenih studija koje su fokusirane na istraživanje pojave nasilnog ponašanja bračnih partnera ili romantičnih partnera odrasle dobi. Razlog tome leži u činjenici da se romantične veze adolescenata najčešće smatraju trivijalnima i prolaznima. Osim toga, mnoga provedena istraživanja nisu pratila ispitanike od razdoblja kasne adolescencije do rane odrasle dobi ili su provedena istraživanja obuhvaćala homogene uzorke ispitanika, primjerice studente, te rezultati takvih istraživanja nisu reprezentativni za širu adolescentsku populaciju (Cui et al., 2013).

U razdoblju rane adolescencije (između 12. i 15. godine) događaju se tjelesne promjene. To razdoblje tjelesnih promjena naziva se pubertetom, a zadaća mu je pripremiti tijelo za roditeljstvo. Za pubertet su karakteristični intenzivan rast, pojava sekundarnih spolnih karakteristika, menstruacije kod djevojaka i ejakulacije kod mladića. Ovo razdoblje završava seksualnom zrelosti i sposobnosti za oplodnju (Buljan Flander 2009).

Postoje različita gledišta na adolescenciju pa tako teoretičari biološke orijentacije vide gene kao glavni faktor razvojnog napredovanja jedinke od jednog stadija razvoja u drugi dok socijalna orijentacija tvrdi kako je socijalna okolina potpuno odgovorna za to kako će se odvijati razvoj adolescenta (Berk, 2006). Niti jedno od tih gledišta nije niti potpuno pogrešno niti potpuno ispravno. Danas se zna da na razvoj u adolescenciji utječu biološki, psihološki i socijalni faktori. Biološke su promjene univerzalne, dok socijalni faktori variraju od kulture do kulture, od društva do društva.

Biološke promjene podrazumijevaju tjelesni rast i razvoj te spolni razvoj. Pod tjelesnim rastom misli se prvenstveno na rast u visinu, povećanje tjelesne težine, ali i promjenu tjelesnih proporcija uzrokovanih činjenicom da prvo rastu ekstremiteti, a tek potom trup. Najbrži razvoj spolnog sustava događa se u pubertetu te se smiruje u kasnoj adolescenciji (Lacković-Grgin, 2006). Vejmelka (2012) navodi kako zbog sve većih hormonalnih promjena, adolescenti teže mogu vladati vlastitim emocionalnim stanjima pa često reagiraju impulzivno.

U srednjoj adolescenciji (od 16. do 18. godine) promjene su na području intelektualnog i socio-emotivnog razvoja. Emocionalni je razvoj popraćen naglim promjenama raspoloženja, razdražljivošću i pojačanom uzbuđenošću (Zrilić, 2007). Brojne emocionalne promjene se također događaju u ovom burnom razdoblju. Djevojčice su češće depresivne, stidljive i osjećaju više srama, dok dječaci općenito više poriču emocije.

Adolescent u ovome razdoblju doživljava i značajne promjene u procesu socijalizacije. Zbog sve većeg odvajanja mlade osobe od roditelja i težnje za uspostavljanjem autonomije i samostalnosti (Vejmelka, 2012), obitelj više nije primarna u socijalizaciji. Adolescenti sve

manje vremena provode s roditeljima, a sve više sa svojim vršnjacima i prijateljima. Razdoblje je srednje adolescencije vrijeme kada adolescenti lako uspostavljaju međusobne odnose i veze, te njihova prijateljstva traju duže i zasnivaju se na dubljim interesima nego do tada (Zrilić, 2007; Rudan, 2004).

U romantičnim vezama adolescenata veća je izloženost potencijalnom verbalnom, emotivnom/psihičkom i fizičkom nasilju. Ono što razlikuje odrasle romantične veze od adolescentnih romantičnih veza jest neiskustvo tinejdžera u komunikaciji sa romantičnim partnerom što može posljedično dovesti do verbalne i fizičke agresije. Adolescenti često imaju poteškoća sa izražavanjem vlastitih misli, stavova i vrijednosti te se stoga ponekad okreću agresivnom ponašanju kako bi iskazali frustraciju, ljubomoru ili afekciju (Mulford, Giordano, 2008).

2.2. Vršnjački odnosi adolescenata

Razdoblje adolescencije karakterizira povećani utjecaj vršnjaka na psihosocijalan razvoj adolescenta koji u tom razdoblju, uz obitelj, predstavljaju neophodan čimbenik za zdrav razvoj. Gudjons (1994) kaže kako se vršnjačke grupe temelje na suprotnosti prema školi i obitelji te dobrovoljnom sudioništvu. Autori različito dijele vršnjačke odnose, no u osnovi svi autori prepoznaju razliku između bliskih (prijateljskih i/ili romantičnih) i svih ostalih odnosa u vršnjačkim grupa. Lacković-Grgin (2006.) dijeli ih na klike i veće grupe, gdje klike imaju od dva do deset članova, a veće grupe broje od petnaest do trideset članova. Različite vršnjačke grupe ispunjavaju različite potrebe mladih u različitom razdoblju njihovog psihosocijalnog razvoja. Navodi kako su odnosi u klikama prisniji te članovi takvih grupa djeluju zajednički i intenzivno komuniciraju. Također, zatvoreni su prema nečlanovima grupe. Postoje sličnosti članova školskih klika u odnosu na socioekonomski status, interese, vrijednosti i godini školovanja. Na druženje u manjim grupama, odnosno klikama, odlazi najveći dio vremena adolescenata. U takvim je grupama razvijen snažan ″mi-osjećaj″ što ponekad može imati i negativan utjecaj u obliku usvajanja ponašanja koja se smatraju nepoželjnima.

Kako bi stekli položaj u grupi vršnjaka, adolescenti se konformiraju s grupom. Nastoje biti slični ostalim članovima grupe, njihovim interesima i vrijednostima, jer ako u tome ne uspiju, neće imati dobar položaj u grupi te može doći i do isključivanja iz grupe. Sličnost nastoje postići i odijevanjem, slušanjem iste glazbe, sličnim frizurama te korištenjem specifičnog jezika (slenga) (Berger i sur., 2005).

Osim vršnjačkih grupa, među vršnjačke odnose ubrajamo i bliske, odnosno prisne, odnose koji mogu biti prijateljski i/ili romantični. Prijateljstvo kao poseban oblik interpersonalnih odnosa moguće je definirati kao „specifičan, uzajaman, pa prema tome i dvosmjeran odnos koji je odraz iskustva između pojedinaca“ (Simel i sur., 2010). Adolescenti uglavnom imaju dva do tri bliska prijatelja, a Youniss (prema Klarin 2006) kaže kako prisni prijatelji pružaju adolescentu oslonac i sigurnost. Kroz stvaranje prijateljskih veza tijekom djetinjstva i adolescencije, mladi se pripremaju za emocionalne veze izvan obitelji, ali i za uloge roditelja (Buljan Flander, 2009). Brojni su pozitivni utjecaji adolescentskih prijateljstava. Kroz razgovore, analiziranje problema, vlastitih i tuđih emocija i svega onoga što ih okružuje, adolescenti u tom prijateljstvu pronalaze ohrabrenje, pomoć u rješavanju problema, oslonac u teškim situacijama te imaju s kim podijeliti uspjehe i radost. Vrijednost adolescentskih prijateljstava očituje se i u činjenici da adolescenti koji nemaju prisnih prijatelja pokazuju nižu razinu socijalne kompetencije, manje spremnosti na suradnju i niže samopoštovanje (Klarin 2004). Kao što je već spomenuto, ako je prijateljstvo destruktivno ono se prekida, ali to ne znači da prijateljstvo ne može imati i negativne utjecaje na adolescenta. Prilikom sklapanja prijateljstva, osobe su slične jedna drugoj, a trajanjem toga prijateljstva njihove osobine postaju još sličnije. Moguće negativne osobine, kao što su sklonost konzumiranju droge i lakšim oblicima delinkventnog ponašanja, također su osobine po kojima prijatelji mogu postati sličniji (Lacković-Grgin, 2006).

2.3. Romantični odnosi adolescenata

Vrijeme adolescencije je vrijeme kada raste zanimanje za suprotni spol što do tada nije bio slučaj. Naime, s dobi se postupno povećava vrijeme koje mladi provode družeći se vršnjacima suprotnog spola. Romantične veze adolescenata moguće je definirati kao odnose koji su slični bliskom prijateljstvu koje uključuje pružanje potpore, intimnost i druženje. Temeljne karakteristike romantične veze uključuju strast, vjernost i seksualnu intimnost. U razdoblju kasne adolescencije povezanost sa romantičnim partnerima ponekad postaje jača nego povezanost sa prijateljima, roditeljima i drugim članovima obitelji (Greca, Moore Harrison, 2005).

Različito razdoblje adolescencije nosi sa sobom i različitu formu i različitu funkciju romantične veze, pa tako Debes i Hurlock (prema Lacković-Grgin, 2006) tvrde da je rana adolescencija doba očekivanja ljubavi, a da prave romantične veze počinju tek u srednjoj i

kasnoj adolescenciji. No istraživanje Carvera i suradnika 1999. godine pokazalo je kako je već 36% mladih od 13 godina u SAD-u uključeno u romantične veze s partnerom, a to je doba rane adolescencije. Isto istraživanje pokazalo je i da je u takve odnose uključeno čak 73% ispitanika u dobi od 17 godina. Iako i mladi adolescenti relativno često ulaze u romantične veze, postoje razlike između njih i nešto starijih adolescenata. Kod mlađih su adolescenata takve veze povezane s maštanjima i intenzivnim emocionalnim uzbuđenjima. Česta su maštanja kada djevojka ili mladić naslućuju da im ljubav nije uzvraćena. Kako mladi ne maštaju samo o željenom nego i o aktualnom partneru pokazuje i podatak da to čine u prosjeku pet do osam sati tjedno(Lacković-Grgin, 2006).

Homoseksualne veze slijede uzorak heteroseksualnih veza, ali se partneri u njima rjeđe javno sastaju. Uzrok tome krije se vjerojatno u nekoliko razloga, od društvenih ograničenja do konfuzije spolnog identiteta. Upravo ta konfuzija uzrok je nezadovoljstva i negativnog doživljavanja sebe. Mladi koji nikada nisu iskusili seksualnu privlačnost prema istom spolu najprilagođeniji su i najzadovoljniji životom. ″S druge strane, rijetko osjećanje takve privlačnosti povezano je sa značajno negativnijim doživljavanjem i ponašanjem negoli često osjećanje takve seksualne privlačnosti″ (Bezinović, Tkalčić, 2003). Istraživanje provedeno 2005. godine na uzorku kojega su činile 3351 djevojke i 3041 mladića pokazalo je da je 13,3% djevojaka i 10,00% mladića imalo homoseksualne osjećaje. Adolescenti koji su imali te osjećaje skloniji su depresiji, češće imaju psihosomatske simptome, agresivniji su i češće traže uvažavanje vršnjaka. Njihovo opće zadovoljstvo životom je niže u odnosu na vršnjake koji nisu imali homoseksualne osjećaje (Bezinović, Tkalčić, 2005). Kriza identiteta i kriza spolnog identiteta mogu dovesti do niskog samopouzdanja, depresije, povučenosti i uživanja u destruktivnim ponašanjima kao mehanizmima nošenja sa nastalim promjenama (Magruder, Waldner, 1999).

Bez obzira na seksualnu orijentaciju, romantični je odnos izvor životnog zadovoljstva i snažnih emocija. Isto tako može biti i izvor negativnih emocija i iskustava. Niže samopoštovanje i anksioznost prisutni su kod partnera koji doživljavaju snažnu kontrolu partnera ili kakav drugi oblik nasilničkog ponašanja. No nije nasilje jedini uzrok negativnih emocija, nego je to i prekid romantične veze. Depresivnost i pokušaji suicida češće se pojavljuju kod prekida dugotrajnih nego kratkotrajnih veza. Svrha je kratkotrajnih veza eksperimentiranje i provjeravanje svog seksualnog statusa, a češće su u vrijeme rane adolescencije. Funkcije romantične veze u srednjoj i kasnoj adolescenciji drukčije su te zadovoljavaju potrebu za privrženošću i pripadanjem i seksualne potrebe te potvrđuju socijalnu zrelost i dio socijalnog identiteta (Lacković-Grgin, 2006). Rano iskustvo adolescenta s bliskim odnosima s roditeljima

i partnerima, značajno utječe na kvalitetu njihova romantična odnosa. U romantične odnose mladi ulaze s radnim modelom ili reprezentacijom svojih odnosa s roditeljima, pa i u njemu razvijaju reprezentacije tog odnosa (Bowly, 1969, Hazan i Shaver, 1987). Osim što posredno svojim primjerom utječu na romantične veze svoje djece, roditelji to čine i neposredno, svojim zahtjevima i očekivanjima koji su kulturalno zasnovani. Žive li mladi u urbanom središtu ili na selu također utječe na prirodnu njihovih romantičnih odnosa. Mladi često u romantičnim odnosima razvijaju onakav stil kakav imaju i u prijateljskim odnosima, ali i da se za razliku od prijateljskog odnosa romantični postupno mijenja te se stvaraju uvjeti za veću bliskost. Autorica navodi i kako raniji romantični odnosi utječu na odnose u kasnoj adolescenciji. Svaka romantična veza donosi svoja iskustva koja mogu pozitivno ili negativno utjecati na razvoj sljedećeg romantičnog odnosa te se socijalne vještine stečene u ranijim vezama koriste u razvoju kvalitetnijih kasnijih veza (Lacković-Grgin, 2006).

III. VRŠNJAČKO NASILJE I UZROCI NASILNOG PONAŠANJA ADOLESCENATA

Nasilje u svim svojim oblicima, u različitim međuljudskim odnosima, globalan je problem. Tim problemom bavile su se različite struke, od kriminalistike do medicine, dajući posebnu pozornost nasilju mladih, nasilju nad djecom u obitelji, nad starijima i seksualnom nasilju. Do osamdesetih godina prošlog stoljeća vrlo se malo pažnje posvećivalo problemu nasilja u vezama mladih. IPA (engl. Internation Police Association) nasilje definira na sljedeći način: „Nasilje je skup ponašanja koja teže kontroli nad drugom/im osobom/ama uporabom sile, zastrašivanjem i spletkarenjem. Podrazumijeva uporabu moći u odnosima koji se ne temelje na jednakosti, a usmjereno je na povredu psihičkog ili tjelesnog integriteta druge osobe (IPA, 2013).“ Nasilje je upotreba sile, postupka ili propust protiv druge osobe (Previšić, 1999). Karakteristika nasilnog ponašanja je namjerno nanošenje boli, ozljede ili neugodnosti drugoj osobi, psihičke ili fizičke prirode (Vuković, Milašin, Buljubašić Kuzmanović, 2009).

Postoje različite podjele svih oblika nasilničkog ponašanja. Buljan Flander i sur. (2009) nasilje u vezama mladih dijele na tjelesno, emocionalno/psihičko, spolno i ekonomsko nasilje.

Tjelesno nasilje, možda i najlakše uočljivo, uključuje različite oblike ponašanja kao što su šamaranje, guranje, čupanje kose, udaranje rukama, nogama i predmetima, a rezultira nanošenjem tjelesnih ozljeda. Za emocionalno, odnosno psihičko nasilje, kažu da se odnosi na verbalne i emocionalne prijetnje, nazivanje pogrdnim imenima, zadirkivanje, kontroliranje načina odijevanja, ponašanja i kretanje druge osobe. Spolno nasilje uključuje svaku vrstu spolnog uznemiravanja, dobacivanje te bilo koji oblik spolne i tjelesne aktivnosti, kao na primjer ljubljenje, dodirivanje, spolni odnos, bez pristanka druge osobe. Ekonomsko se nasilje očituje u uzimanju novca, sprečavanju osobe da nađe posao, kupovanje stvari i prigovaranje kasnije zbog toga (Buljan Flander i sur., 2009).

Postoji i drugačija klasifikacija koja razlikuje izravna i neizravna nasilnička ponašanja. Već spomenuti Olweus (1998) u izravne oblike nasilja ubraja sve direktne i otvorene napade na žrtvu, bilo verbalne ili fizičke, kao što su izrugivanje, vrijeđanje, guranje, udaranje i slično. Za neizravne oblike kaže da su suptilniji i teže ih je uočiti, a uključuju isključivanje iz društva, ignoriranje i slično. Bez obzira na obzira na pojavni oblik, izravnost ili neizravnost, svaki oblik nasilja ostavlja posljedice na žrtvi, ali i nasilniku. Previšić (1999) dijeli nasilno ponašanje u dvije kategorije: neposredno nasilje i simboličko nasilje. U sklopu te klasifikacije neposredno nasilje je fokusirano na osobu ili na objekt, dok primjeri simboličkog nasilja obuhvaćaju ogovaranje, omalovažavanje, spletkarenje, ruganje i slična negativna ponašanja.

Postoje brojne teorije koje s različitih aspekata pokušavaju objasniti zašto se neke osobe koriste nasilničkim ponašanjem. General Aggression Model je model koji integrira višestruke teorije agresije u cjelinu. Njime se nastoje objasniti razvojni procesi i rizik razvoja agresivnog ponašanja. Model prikazuje kako čimbenici iz neposredne okoline (npr. ismijavanje pred prijateljima, igranje nasilnih video igara) u kombinaciji sa čimbenicima koji su specifični za pojedinu situaciju (npr. pozitivan stav prema upotrebi nasilja, impulzivnost) doprinose nastanku agresivnih misli i osjećaja koji će vjerojatno doprinijeti nastanku nasilnog ponašanja (Anderson, Bushman, 2002). S obzirom da je nasilje kompleksan problem kojeg uzrokuju različiti čimbenici ne možemo niti očekivati da jedna teorija može objasniti sve uzroke. Prema Singeru (1996, prema Balić, Divanović, Ricijaš, 2001) tri su temeljna teorijska pristupa: psihoanalitički, ethologički i bihevioristički. Prema Freudu, ocu psihoanalize, agresivnost ima biološku osnovu i ona je rasterećenje kojem je cilj smanjiti napetost organizma. Ethologički pristup kaže da je agresija urođena i spontana. Psihološke teorije, posebno biheviorističke, imaju drugačiji pristup. One nasilničko ponašanje objašnjavaju kao reakciju na prepreke koje stoje na putu ostvarivanja ciljeva ili želja, kao frustraciju, ali i kao ponašanje koje može biti naučeno (Balić, Divanović, Ricijaš, 2001).

Buljan Flander (2009) kao važnije teorijske pristupe nabraja sociološki, psihološki i integrativni. Sociološki model kao najodgovornije za nasilje vidi obitelj i društvo u kojem živimo. Prema tom modelu, kulturne vrijednosti i utjecaj medija snažno djeluju na odnos osobe prema nasilju, odnosno osoba ga doživljava kao prihvatljiv oblik izricanja emocija i metodu kontrole drugih. Psihološki model prilikom objašnjavanja nasilja i nasilničkog ponašanja promatra psihološke karakteristike svih sudionika u nasilju, nasilnika i žrtve. Psihološke značajke osobe, osobine ličnosti i psihopatološke sklonosti imaju pri tome središnju ulogu. Integrativni model pomiruje prethodna dva modela te u obzir uzima i psihološke karakteristike sudionika nasilja i kulturne vrijednosti, medije, nezaposlenost i izolaciju osobe.

Nasilje između vršnjaka javlja se od ranog djetinjstva. U razdoblju ranog djetinjstva jedan od najvažnijih razvojnih zadataka je razvijanje osjećaja privrženosti roditeljima koji djetetu moraju biti emocionalno dostupni i pravovremeno i na pravi način zadovoljiti njegove potrebe kako bi dijete razvilo osjećaj sigurnosti, samopoštovanja i samopouzdanja. U izostanku takvih roditelja u djeteta se može razviti osjećaj straha, bespomoćnosti i nesigurnosti koje dijete može izraziti na agresivan način. Postojeće je predrasuda su isključivi počinitelji nasilja muškarci, odnosno mladići, dok se stereotip „nježnijeg spola“ često koristi kao izgovaranje trenda porasta nasilnog ponašanja među adolescenticama. Neovisno o tome da li su počinitelji nasilja mladići

ili djevojke, uzroke nastanka nasilnog ponašanja moguće je podijeliti u nekoliko kategorija koje obuhvaćaju (Dodig – Ćurković i sur., 2013):

- **Odgojni pristup roditelja**. Nepotrebna i pojačana strogoća i kažnjavanje djeteta mogu biti uzrok pojave agresivnog ponašanja djece još u razdoblju ranog djetinjstva. Roditelji koji su skloni disciplinirnju djece putem fizičkog kažnjavanja povećavaju mogućnost razvoja nasilnog ponašanja. S druge strane, nedostatak strukture i previše tolerantno ponašanje roditelja također mogu utjecati na razvoj agresivnog ponašanja u djece.
- **Strukturu obitelji.** Pojava nasilja češća je u djece koja ne odrastaju u tradicionalno strukturiranoj obitelji. Izostanak jednog ili oba roditelja, nedostatak kvalitetne komunikacije među članovima uže obitelji, izostanak kvalitetnog sustava podrške, ignoriranje problema, ran odlazak djece iz roditeljskog doma neki su od najčešćih čimbenika koji utječu na razvijanje nasilnog ponašanja u djece, odnosno adolescenata.
- **Odrastanje izvan primarne obitelji.** Odrastanje sa skrbnicima jedan je od čimbenika koji utječu na razvijanje nasilnog ponašanja, ali u tim slučajevima djeca imaju veću vjerojatnost da postanu žrtve vršnjačkog nasilja. Odrastanje izvan primarne obitelji može imati utjecaj na razvijanje osjećaja nepripadnosti i manje vrijednosti što može rezultirati agresivnim ispadima te nasiljem nad drugima.
- **Utjecaj društva, prijatelja i poznanika**. Utjecaj društva, prijatelja i poznanika može biti presudan faktor u pojavi nasilnog ponašanja u djece i adolescenata. Želja za pripadanjem i odobravanjem, što je najviše izraženo u adolescenciji, motivacija su podilaženju utjecaju vršnjaka koji u tom razdoblju imaju jači utjecaj čak i od roditelja.
- **Nasilje.** Česta izloženost nasilju, najčešće u gradovima i socijalno nepovoljnijim mjestima, može doprinijeti nasilnom ponašanju adolescenata.
- **Tjelesne razlike među vršnjacima.** Postojanje psihičkog ili fizičkog nedostatka može određenu osobu može učiniti žrtvom vršnjačkog nasilja. Što je nedostatak jače vidljiv, vjerojatnost za to je veća. U rizičnu skupinu spadaju osobe koje nose naočale, imaju govorne smetnje, pate od posljedica genetskih mutacija i dr.
- **Škola i školsko okruženje**. Loša socijalizacija u školi i školskom okruženju, izolacija određenih pojedinaca, ignoriranje takvog ponašanja adolescenata od

strane nastavnika i nedosljedno kažnjavanje nepoželjnog ponašanja mogu doprinijeti nastanku i nastavljanju vršnjačkog nasilja.

- **Nasilje kao društveno prihvatljivo ponašanje**. Usvajanje koncepta „jači vlada“ koji je često zastupljen među adolescentskom populacijom koji nasiljem nastoje pokazati svoju nadmoć.
- **Utjecaj medija**. Adolescenti su medijima sve više izloženi nasilju, a najjači je utjecaj društvenih mreža gdje su sve češći slučajevi vrijeđanja putem društvenih mreža.

Pregrad (2011) navodi kako se vršnjačko zlostavljanje događa kada se slabijeg i/ili povučenijeg namjerno povređuje, u pravilu opetovano, a da za to nema nikakvog povoda ili razloga. Često korištena Olweusova definicija zlostavljanja (1998) navodi da je vršnjačko zlostavljanje zbir namjernih, negativnih, dugotrajnih postupaka, usmjerenih na istu osobu od strane jedne osobe ili grupe, a odnos snaga zlostavljača i žrtve uvijek je nerazmjeran. Među negativne postupke navodi tjelesno i/ili psihičko nasilje te izolaciju.

Pojava nasilnog ponašanja temelji se na učenju i primjeni agresivnosti koja je povezana s spoznajnim strukturama koje su pohranjene u pamćenju (Livazović, 2012). „Situacijske varijable unosa (npr., nedavna izloženost nasilnim medijskim sadržajima) utječu na agresivno ponašanje utjecajem na trenutačno unutarnje stanje pojedinca, koje predstavljaju kognitivne, emocionalne (afektivne) i podražajne varijable. (Livazović, 2012)“

3.1. Uloge žrtve, nasilnika i žrtve/nasilnika

Nasilnici su one osobe koje čine nasilje, a žrtve su osobe izložene nasilničkom ponašanju. Whitaker i suradnici (2007) navode kako su rezultati istraživanja provedenog 2001. godine pokazalo da je u 24% romantičnih veza prisutna pojava neke vrste nasilja, a u polovici tih veza (49,7%) nasilje je bilo recipročno, odnosno počinitelji nasilja istovremeno su bili i žrtve nasilja. Sve su češće osobe koje mogu biti svrstane u kategoriju nasilnika i istovremeno u kategoriju žrtve nasilja. To su osobe koje su žrtve nasilničkih ponašanja svojih vršnjaka, a istovremeno se nasilno ponašaju prema drugim osobama. Nasilničko ponašanje ostavlja brojne negativne posljedice na mentalno zdravlje svih sudionika, kako na žrtve tako i na nasilnike (Vejmelka, 2012). Kod djece i mladih koji se nalaze u ulozi žrtve ili kombiniranoj ulozi žrtve/nasilnika prisutni su različiti emocionalni poremećaji. Izloženost nasilju u romantičnim

vezama može narušiti normalan razvojni proces adolescenata. To uključuje slabije vrednovanje na skalama samopoimanja i nepovoljnije vrednovanje na različitim dimenzijama općeg, akademskog i neakademskog samopoimanja u odnosu na vršnjake. U razdoblju adolescencije postoje određeni razvojni ciljevi koji uključuju tjelesni razvoj, psihološki razvoj, razvijanje sposobnosti emocionalne ekspresije te socijalni ciljevi kao što je uspostavljanje romantične veze. Leaman i Gee (2006) navode kako je jedan od tih razvojnih ciljeva razvijanje samopoimanja i samopouzdanja i njihov nedostatak otežava njihovo nošenje sa pojavom nasilja u romantičnim vezama. Niže samopouzdanje i samopoimanje omogućava nasilniku uspostavljanje kontrole te preuzimanje dominantne uloge u vezi. Jones i Gardner (2002) proveli su istraživanje na prigodnom uzorku jedne srednje škole u Kaliforniji. Rezultati su pokazali da žrtve nasilja u romantičnim adolescentnim vezama imaju niše samopouzdanje u odnosu na vršnjake koji u romantičnim vezama nisu bili izloženi nasilju. Iz tih istraživanja vidljivo je kako je uloga žrtve gotovo uvijek povezana s niskim samopouzdanjem.

Karakteristike nasilnika uključuju impulzivnost, nemir, hiperaktivnost i drugi problemi u ponašanju. Takvi simptomi uočeni su i kod osoba koje se nalaze u kombiniranoj ulozi žrtve/nasilnika. Nasilnici mogu pokazivati i druga rizična ponašanja, kao sudjelovanje u tučnjavama, krađama, korištenje alkohola, droga i spolno rizično ponašanje (Vejmelka, 2012). Svoje vještine zastrašivanja mnogi nasilnici usavršavaju još od malih nogu, a zbog nedostatka intervencije njihovi osjećaji i uvjerenja ukorjenjuju se. Tada dolazi do toga da se nasilništvo pretvori u životni obrazac i preraste u nasilje u obitelji ili zlostavljanje na radnom mjestu. Nužno je stoga već od najranije dobi prepoznavati nasilničko ponašanje, dosljedno intervenirati te nasilnik treba osjetiti posljedice svoga ponašanja (Middelton-Moz, 2003).

3.2. Nasilje u romantičnim vezama adolescenata

Istraživanje fenomena nasilja u romantičnim vezama u prošlosti su bila najmanje zastupljena na području adolescentskih veza. Collins (2003, prema Miller, 2009) smatra da su istraživanja na tom području bila limitirana zbog pogrešnog vjerovanja da su adolescentske veze površne i prolazne. Prethodna istraživanja agresivnog ponašanja među bračnim partnerima pokazala su da se nasilje u tim vezama počelo pojavljivati prije braka što je potaknulo istraživače da se usmjere i na adolescentsku populaciju. Nasilnom ponašanju najpodložnije su osobe u razdoblju sazrijevanja i oblikovanja osobnog identiteta, odnosno adolescenti (Vuković, Milašin, Buljubašić Kuzmanović, 2009). Nasilno ponašanje adolescenta u romantičnim vezama

faktor je rizika za buduće nasilno ponašanje u odrasloj dobi. Nasilno ponašanje koje se događa u ranim stadijima osobnog razvoja snažan je indikator mogućnosti nasilja u vezama u odrasloj dobi. Na to ukazuju podaci da 13% adolescenata koji su žrtve ili počinitelji nasilja u romantičnim vezama imaju više od jedne nasilne veze u razdoblju od jedne godine (Williams et al., 2008). Na negativan trend nasilja od adolescentne do odrasle dobi ukazuje i podatak da samo 12% žrtava nasilja i 14% počinitelja nasilja vezu prekidaju zbog nasilnog ponašanja romantičnog partnera (O'Keefe et al., 1986).

Pojava nasilja u romantičnim vezama adolescenata postaje globalno prisutan problem. Miller (2009) navodi niz istraživanja koja su pokazala da između 15% i 40% tinejdžera, uključenih u romantične veze, prijavljuje da je bilo fizički nasilno prema svojim partnerima, uključujući ozbiljne oblike nasilja kao što su udaranje partnera stvarima, premlaćivanje partnera i korištenje noža i pištolja. U prvom istraživanju koje je provedeno na području Republike Hrvatske o nasilju u romantičnim vezama adolescenata Pečnik (1990) navodi da je 90% ispitanika izvijestilo o vlastitom i/ili partnerovom korištenju verbalnih i neverbalnih ponašanja koja doprinose šteti i povredama psihičke prirode. O postojanju fizičkog nasilja u konfliktnim situacijama s partnerom izvijestilo je oko trećine ispitanika. Nasilno ponašanje priznalo je nešto manje mladića nego djevojaka, također manji broj djevojaka nego mladića navodi kako je partner prema njima iskazivao nasilna ponašanja.

Istraživanje koje je 2004. provela udruga CESI pokazalo je da je čak 60% mladih u vezi doživjelo neki oblik nasilja. Više od tog velikog postotka zabrinjavaju rezultati koji pokazuju tolerantan stav prema fizičkom nasilju – čak 15% mladića i 4% djevojaka smatra da je prihvatljivo da dečko udari djevojku ako ga je ona prevarila, 26% mladića i 13% djevojaka pljuskanje ne smatra nasilnim ponašanjem, a 23% mladića i 7% djevojaka smatra da je za neke osobe dobro da ih partner/ica ponekad udari (CESI, 2004).

Tri godine poslije udruga CESI provela je novo istraživanje *Istraživanje rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama – Nasilje ne prolazi samo*. Rezultati istraživanja pokazali su kako su najčešća ona nasilna ponašanja kojima je partner htio kontrolirati i dominirati nad partnerom. Više od polovice ispitanika izvijestilo je kako je iskusilo partnerovo izrazito ljubomorno ponašanje, ali takvo ponašanje nisu prepoznali kao nasilno ponašanje. Istraživanje je pokazalo i kako su mladići skloniji tradicionalnim i seksističkim stavovima o rodnim ulogama kojima opravdavaju nasilno ponašanje u određenim situacijama te češće ne prepoznaju određena ponašanja kao nasilnička (Hodžić, 2007).

Ajduković i Ručević (2009) izvještavaju i o svome istraživanju iz 2007. koje je pokazalo da je 7,5% mladića i 11,5% djevojaka prijetilo fizičkim nasiljem svome partneru, 4% mladića

izjavilo je da je bilo nasilno prema partnericama, dok dvostruko više djevojaka priznaje da je bilo fizički nasilno prema svome partneru. Zaključak istraživanja je da su djevojke češće fizički nasilne prema partneru nego mladići, ali su oblici njihova nasilja lakši i s lakšim posljedicama, nego ponašanja koja manifestiraju mladići.

Adolescenti u romantičnim vezama najčešće doživljavaju emotivno, odnosno psihičko nasilje. Sorensen (2007) navodi da je 61% adolescenata u romantičnim vezama bilo omalovažavano ili sramoćeno od strane partnera, 27% adolescenata izjavilo je da ih partner vrijeđa i ismijava, dok je 30% adolescenata izjavilo da su bili zabrinuti da će biti fizički povrijeđeni, a 15% ih je izjavilo da su bilo ošamareni, udareni ili odgurivani od strane romantičnog partnera.

Kriminalistički statistički podaci u Hrvatskoj i u svijetu pokazuju da su muškarci češće nasilnici, a žene žrtve u ljubavnim vezama (Međunarodne kriminalne statistike Zagrebačkog Interpola, 2013). Raskorak vide u mogućoj prihvaćenosti rodnih stereotipa prema kojima se nasilje u vezi muškarcima tretira kao normalno, a ženama kao nenormalno i devijantno. Ako djevojka prihvaća takve stereotipe, češće se svoje ponašanje okarakterizirati kao nasilno, a muškarčevo doživjeti normalnim i rjeđe ga pamtiti. Mladići također pod utjecajem rodnih stereotipa mogu neprepoznati svoje ponašanje kao nasilno, pa ga i ne iskazivati. I mladić i djevojka će pod utjecajem takvih stereotipa nasilno ponašanje djevojke doživjeti neobičnim te će ga vjerojatno bolje i upamtiti i iskazati u istraživanjima (Pečnik i Žužul, 1994).

Balić i suradnici (2001) govore o manjkavostima do kojih dolazi prilikom istraživanja ove aktualne teme. Navode kako pojedina literatura ne zadovoljava znanstvene kriterije, nego pristrano govori o temi. Nedostatak većine istraživanja, koji zadovoljavaju znanstvene kriterije, može se naći u činjenici da većina istraživanja svoje rezultate temelji na skali taktika rješavanja konflikta (CTS). CTS kao takav metoda je samoiskaza, što znači da ispitanici sami procjenjuju svoje ponašanje. Prilikom samoiskaza može doći do selektivnog percipiranja i pamćenja i ispitanik može namjerno ili nenamjerno davati socijalno poželjne odgovore. Studenti su često spremniji izvijestiti da su bili žrtve nasilja nego da su počinili nasilje nad partnerom (Kiggs, Murphy i O'Leary 1985; prema Balić, Divanović i Ricijaš, 2001).

Kako bi se veliki problem nasilja u vezama smanjio, potrebno je djelovati preventivno, odnosno spriječiti takvo ponašanje prije no što se dogodi. Mladi ne mogu sami biti odgovorni za rješavanje toga problema, već im u tome trebaju pomoći odrasli, škole, javno zdravstvo i mediji. Optimalno mjesto za provođenje preventivnih programa su osnovne, a zatim srednje škole, jer obuhvaćaju cijelu populaciju mladih ljudi. Prvi školski programi prevencije nasilja u vezama pojavili su se u osamdesetim godinama prošlog stoljeća u Sjedinjenim Američkim

Državama, u vrijeme kada se problem počeo sustavno istraživati. Jedan od najpoznatijih programa dolazi također iz SAD-a i naziva se *Safe Dates*. On je složen, znanstveno evaluiran program, a glavni mu je cilj pomoći djeci i mladima da znaju prepoznati razliku između zdravog i zlostavljačkog odnosa. Evaluacija programa pokazala je da je vrlo djelotvoran i za djevojke i za mladiće, za nasilnike i žrtve. Osim što je djelotvoran preventivno, djelotvoran je i kao intervencijski program (Ajduković i Ručević, 2009). Za svoju uspješnost program vjerojatno, barem djelomično, duguje i činjenici da su u njegovu izradu bili uključeni i sami mladi.

Noonan i Charles (2009) proveli su istraživanje u fokusnim grupama i došli do informacija o stavovima i vjerovanjima mladih o vezama. Te su informacije vrijedne jer pomažu u razvoju kvalitetnih preventivnih programa koji će imati utjecaj na smanjenje nasilja u vezama mladih. Navode kako bi prevencija trebala uključivati programe koji bi kod mladih razvijali stavove koji odbacuju nasilje jer su u fokusnim grupama uočili kako sudionici niti podržavaju niti osuđuju nasilje. Naglašavaju kako je jedno od najvažnijih saznanja do kojeg su došli da je potrebno pažljivo osmisliti aktivnosti i poruke preventivnih programa uzimajući u obzir dob, spol i rasu ili etničku pripadnost. Tako bi se s najmlađim adolescentima trebalo raditi na komunikaciji i nenasilnom rješavanju sukoba, a tek kasnije te teme staviti u kontekst romantičnih veza. Treba obratiti pažnju i na to da mladi sebe i svijet oko sebe doživljavaju kao rodno podijeljeno mjesto te drugačije doživljavaju ponašanje djevojaka od ponašanja mladića. Zaključuju kako bi preventivni program trebao krenuti od toga da su mladi dio rješenja, a ne samo problem kojega bi trebali riješiti odrasli.

U Hrvatskoj također postoje preventivni programi. U istraživačkom i edukativno-preventivnom radu na tome području prednjači udruga CESI. Projekt te udruge nazvan *Pravo na život bez nasilja – prevencija nasilja u adolescentskim vezama* započeo je 2004. godine, a namijenjen je srednjoškolcima sa ciljem pružanja znanja o kvalitetnoj vezi. Uzroke i posljedice nasilja u vezama mladih opisuju 2009. u svojoj brošuri *Je li moguće da je to ljubav? Priručnik o nasilju u vezama mladih* Buljan Flander, Bačan, Škovrlj i Škrlec. Ova brošura odraslima i vršnjacima daje informacije što mogu učiniti kako bi pomogli ako sumnjaju da je mlada osoba izložena nasilju. Godine 2009. započeo je projekt prevencije nasilja u mladenačkim vezama Društva za psihološku pomoć namijenjen učenicima trećeg razreda srednje škole sa ciljem smanjenja pojave nasilja u romantičnim vezama.

3.3. Mitovi i zablude o nasilju u romantičnim vezama

O nasilju u romantičnim vezama postoje određeni mitovi i zablude o tome koliko se često događa takvo nasilje, kome se događa i što je, odnosno nije nasilje. Često tim mitovima vjeruju i oni kojima se određeni oblik nasilnog ponašanja događa pa ga niti ne prepoznaju kao nešto nepoželjno. Jedan od mitova je da se to događa nekome drugome. Podaci o čestoći pojavnosti nasilničkog ponašanja u vezama mladih pokazuju da je svaka treća osoba barem jednom bila žrtva neke od vrsta nasilja u vezi, a jedna od deset osoba doživjela je neki vid fizičkog nasilja u vezi. Jedan od štetnijih mitova vezan uz nasilje u vezama mladih je onaj koji kaže da su ljubomora i posesivnost znakovi prave ljubavi (Hameen, 2009). Često i žrtva i nasilnik posesivno i ljubomorno ponašanje tumače kao znak prave ljubavi, dok je u stvarnosti ljubomora znak nedostatka povjerenja u partnera. Ljubomora i posesivnost često su prvi nagovještaj kasnijeg težeg nasilničkog ponašanja. Mit kako nasilje u vezama mladih nije toliko ozbiljno potrebno je odbaciti prvenstveno zbog toga što je nasilje u vezama mladih veoma ozbiljan problem, ali i zbog toga što je nasilje u vezama odraslih često teže u slučajevima kada je obrazac nasilja uspostavljen u adolescenciji. Iako je nasilno ponašanje u vezi povezano s drugim rizičnim ponašanjima u adolescenciji, mit kako alkohol i droge uzrokuju nasilno ponašanje nije istinit. Naime, mnogi zlostavljači ne konzumiraju alkohol niti drogu, dok mnogi ovisnici o tim supstancama ne zlostavljaju svoje partnere. Također, oni zlostavljači koji konzumiraju alkohol i/ili drogu ne prestaju nužno zlostavljati partnera ako prestanu piti ili se drogirati. Sljedeći mit je kako verbalno, emocionalno ili psihičko zlostavljanje nije tako strašno. Istina je da takvo zlostavljanje često može ostaviti dugotrajnije posljedice od primjerice fizičkog zlostavljanja. Također, kao što je već spomenuto, fizičkom nasilju često prethodi psihičko. Zabluda je i da nasilnici ne pokazuju ljubav i nježnost prema svom parteru. Partneri koji se nasilno ponašaju prema svom partneru često su opisani kao puni ljubavi, nježnosti i pažnje dok ne zlostavljaju. Upravo zbog toga žrtve često ostaju u vezi s nasilnikom jer se nadaju da će pozitivno ponašanje prevladati, a da se nasilno neće više ponavljati. Mit kako si je žrtva sama kriva za zlostavljanje te je to izazvala svojim ponašanjem koriste nasilnici kako bi kontrolirali žrtvu da uskladi ponašanje s njihovim očekivanjima. No žrtva ne može kontrolirati nasilnikovo ponašanje i nikada ne može biti odgovorna za nasilje koje se nad njom čini, odgovorna je uvijek ona osoba koja se nasilno ponaša. Osobe iz okoline partnera ponekad vjeruju u mit kako žrtvi nije toliko loše u toj vezi kad u njoj ostaje usprkos zlostavljanju (Bernstein i sur., 2012). No osobe ostaju u takvim vezama zbog straha, zbunjenosti, gubitka samopouzdanja, neprepoznavanja ponašanja kao nasilničkog ili zbog straha da će nasilnik ozlijediti sebe ili žrtvu.

IV. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

4.1. Cilj i predmet istraživanja

Cilj istraživanja je stjecanje dubinskog razumijevanja fenomena pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata.

Predmet istraživanja je utvrđivanje učestalosti pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata, najčešćih vrsta i oblika nasilja u vezama adolescenata, osjećaje adolescenata nakon što su doživjeli nasilje od strane partnera i uloge društvene zajednice u smanjenju pojave nasilja u romantičnim odnosima adolescenata.

4.2. Hipoteze istraživanja

Postavljene su dvije hipoteze:

H1: Očekuju se razlike u nasilnim oblicima ponašanja s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika

H2: Očekuju se razlike u posljedicama doživljenog nasilja od strane partnera s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika

4.3. Ispitanici

Polazni uzorak obuhvaćao je 172 ispitanika. Ciljana skupina bili su adolescenti dobi od 18 do 25 godina. Konačan uzorak obuhvaćao je 150 ispitanika.

4.4. Instrument

Prikupljanje podataka izvršeno je provedbom on-line ankete koja se sastojala od 16 pitanja. Anketom su obuhvaćena 5 opća pitanja i 11 pitanja kojima se nastojala ispitati pojava nasilja u romantičnim vezama adolescenata, vrste i oblici nasilja koji su prisutni u romantičnim vezama adolescenata, osjećaji ispitanika koji su doživjeli nasilje u romantičnim vezama te preporuke za prevenciju nasilja u romantičnim vezama adolescenata:

1. Spol
2. Dob
3. S kim živite?
4. Jeste li ikada bili u romantičnoj vezi?
5. Koliko je trajala Vaša najduža romantična veza?
6. Jeste li u romantičnoj vezi ikada doživjeli neku vrstu nasilja?
7. Koje ste vrste nasilja doživjeli u vezi?
8. Koje oblike tjelesnog nasilja ste doživjeli u vezi?
9. Koje oblike emotivnog/psihičkog nasilja ste doživjeli u vezi?
10. Koje oblike seksualnog nasilja ste doživjeli u vezi?
11. Koje oblike ekonomskog nasilja ste doživjeli u vezi?
12. Kakvi su bili Vaši osjećaji nakon što ste doživjeli nasilje od strane partnera (odaberite tvrdnju koja se odnosi na Vas, 1 – nikad, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često, 5 - uvijek)?
13. Jeste li ikada bili provokator nasilja u romantičnoj vezi?
14. Jeste li ikada prijavili doživljeno nasilje (odrasloj osobi, službenom tijelu, roditeljima, učiteljima, odvjetniku, novinaru…)?
15. Ako je Vaš odgovor na pitanje 15. Ne, koje je bio razlog neprijavljivanja nasilja?
16. Kako društvena zajednica može pomoći u prevenciji pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata (odaberite tvrdnju koja se odnosi na Vas, 1 – uopće se ne slažem, 2 – djelomično se slažem, 3 – niti se slažem niti ne slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 - potpuno se slažem)?

4.5. Postupak

Anketa je provedena on-line u razdoblju od 29. rujna 2016. godine do 06. listopada 2016. godine, a ciljana skupina bili su adolescenti od 18 do 25 godina starosti. Ispitanici nisu bili vremenski ograničeni prilikom popunjavanja ankete. Od ukupnog broja ispitanika, 9 ispitanika isključena su iz analiziranog uzorka jer je njihova dob bila manja od 18 godina, odnosno viša od 25 godina te stoga nisu relevantni za predmet istraživanja. Od ukupnog broja ispitanika, 150 (92,02%) bilo je u romantičnoj vezi, dok 13 (7,98%) ispitanika nikada nije bilo u romantičnoj vezi pa su isključeni iz analiziranog uzorka. U konačnici analizirani uzorak obuhvaćao je 150 ispitanika.

V. REZULTATI

5.1. Deskriptivna statistika

Od ukupnog broja ispitanika 97 (64,67%) je bilo ženskog, dok je 53 (35,33%) bilo muškog spola. Deskriptivni pokazatelji uzorka s obzirom na spol prikazani su Tabelom 1.

Tablica 1 Deskriptivni pokazatelji uzorka s obzirom na spol

Spol	Frekvencija	Postotak (%)
Ženski	97	64,7
Muški	53	35,3
∑	**150**	**100,0**

Od ukupnog broja ispitanika, 17 (11,33%) ispitanika imalo je 18 godina, 14 (9,33%) ispitanika imalo je 19 godina, 19 (12,67%) ispitanik imao je 20 godina, 37 (24,67%) ispitanika imalo je 21 godinu, 7 (4,67%) ispitanika imalo je 22 godine, 19 (12,67%) ispitanika imalo je 23 godine, 21 (14,00%) ispitanik imao je 24 godine, dok je 16 (10,67%) ispitanika imalo 25 godina. Deskriptivni pokazatelji uzorka s obzirom na dob prikazani su Tabelom 2.

Tablica 2 Deskriptivni pokazatelji uzorka s obzirom na dob

Dob	Frekvencija	Postotak (%)
18	17	11,3
19	14	9,3
20	19	12,7
21	37	24,7
22	7	4,7
23	19	12,7
24	21	14,0
25	16	10,7
∑	**150**	**100,0**

Od ukupnog broja ispitanika, 33 (22,00%) ispitanika žive sami, 75 (50,00%) ispitanika živi s roditeljima, 14 (9,33%) ispitanika živi samo s majkom, 1 (0,67%) ispitanik živi samo s ocem, 15 (10,00%) ispitanika živi s djevojkom, odnosno s dečkom, 11 (7,33%) ispitanika živi sa ženom, odnosno mužem, dok 1 (0,67%) ispitanik živi sa ženom i djecom. Niti jedan ispitanik

ne živi sa skrbnicima. Deskriptivni pokazatelji uzorka s obzirom na stambeni status prikazani su Tabelom 3.

Tablica 3 Deskriptivni pokazatelji uzorka s obzirom na stambeni status

Stambeni status	Frekvencija	Postotak (%)
Sam/sama	33	22,0
S roditeljima	75	50,0
Samo s majkom	14	9,3
Samo s ocem	1	,7
S djevojkom/dečkom	15	10,0
Sa ženom/mužem	11	7,3
Sa ženom/mužem i djecom	1	,7
∑	**150**	**100,0**

Od ukupnog broja ispitanika, 17 (11,33%) ispitanika imalo je romantičnu vezu koja je trajala manje od 6 mjeseci, 45 (30,00%) ispitanika imalo je romantičnu vezu koja je trajala od 6 do 12 mjeseci, dok je 88 (58,67%/ ispitanika imalo romantičnu vezu koja je trajala više od 12 mjeseci.

Tablica 4 Deskriptivni pokazatelji uzorka s obzirom na trajanje romantične veze

Trajanje romantične veze	Frekvencija	Postotak (%)
Manje od 6 mjeseci	17	11,3
6 – 12 mjeseci	45	30,0
Više od 12 mjeseci	88	58,7
∑	150	100,0

5.2. Rezultati inferencijalne statistike

S ciljem ispitivanja značajnosti razlike u nasilnim oblicima ponašanja s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika, spola i dobi, proveden je t – test za nezavisne uzorke na varijabli Oblici nasilnog ponašanja. T – test za nezavisne uzorke proveden je na razini statističke značajnosti koja je jednaka 5%.

Provedbom t – testa za nezavisne uzorke uzimajući u obzir spol ispitanika utvrđeno je postojanje statistički značajne razlike u oblicima nasilnih oblika ponašanja uzimajući u obzir seksualno($p<0,001$) i ekonomsko nasilje. Pri tome je pojava seksualnog nasilja učestalija kod mladića (AS=2,00), nego kod djevojaka (AS=1,65), dok je pojava ekonomskog nasilja od strane

partnera učestalija kod djevojaka (AS=1,95), nego kod mladića (AS=1,71). Statistički značajna razlika ne postoji uzimajući u obzir pojavu tjelesnog nasilja i emotivnog/psihičkog nasilja a obzirom na spol ispitanika. Pojava tjelesnog nasilja od strane partnera nešto je učestalija kod mladića (AS=1,76), nego kod djevojaka (AS=1,73), dok su djevojke češće žrtve emotivnog/psihičkog nasilja (AS=1,20), nego mladići (AS=1,15).

Tablica 5 T - test prema spolu s obzirom na oblike nasilnog ponašanja

VARIJABLA	Spol	N	AS	SD	t
Tjelesno nasilje	Ženski	41	1,73	,449	-0,32
	Muški	34	1,76	,431	
Emotivno/psihičko nasilje	Ženski	40	1,20	,405	0,59
	Muški	34	1,15	,359	
Seksualno nasilje	Ženski	40	1,65	,483	**-4,22*** **
	Muški	34	2,00	,000	
Ekonomsko nasilje	Ženski	40	1,95	,221	**2,96** **
	Muški	34	1,71	,462	

Bilješka: p<0.05*; p<0.01**; p<0,001***

Kako bi bilo moguće utvrditi postojanje razlike u različitim oblicima nasilnog ponašanja u odnosu na dob ispitanika, prije provedbe t – testa za nezavisne uzorke bilo je potrebno rekodirati varijablu Dob. Varijabla dob rekodirana je i ispitanici su podijeljeni u dvije grupe, Mlađi (18 – 21 godina) i Stariji (22 – 25 godina).

Provedbom t – testa za nezavisne uzorke uzimajući u obzir spol ispitanika utvrđeno je nepostojanje statistički značajne razlike (p>0,05) u pojavi nasilnih oblika ponašanja uzimajući u obzir varijablu Dob.

Uzimajući u obzir pojavu tjelesnog nasilja, moguće je zaključiti da je ono nešto učestalije kod mlađih adolescenata (AS=1,84), nego u starijih adolescenata (AS=1,65). Isti trend prisutan je u pojavi ekonomskog nasilja od strane partnera koje je češće kod mladih adolescenata (AS=1,92), nego kod starijih adolescenata (AS=1,76). No, emotivno/psihičko nasilje prisutno je i kod mlađih (AS=1,16) i kod starijih adolescenata (AS=1,19). Pojava seksualnog nasilja prisutnija je kod starijih adolescenata (AS=1,86), nego kod mladih adolescenata (AS=1,76).

Tablica 6 T - test prema dobi s obzirom na oblike nasilnog ponašanja

VARIJABLA	Dob	N	AS	SD	t
Tjelesno nasilje	Mlađi Stariji	38 37	1,84 1,65	,370 ,484	1,94
Emotivno/psihičko nasilje	Mlađi Stariji	37 37	1,16 1,19	,374 ,397	-0,30
Seksualno nasilje	Mlađi Stariji	37 37	1,76 1,86	,435 ,347	-1,18
Ekonomsko nasilje	Mlađi Stariji	37 37	1,92 1,76	,277 ,435	1,91

Bilješka: p<0.05*; p<0.01**; p<0,001***

Analizom frekvencija različitih oblika tjelesnog nasilja od strane partnera u romantičnoj vezi, koje je prema rezultatima t – testa za nezavisne uzorke u jednakoj mjeri prisutno i kod djevojaka i kod mladića, utvrđeno je da je najčešći oblik tjelesnog nasilja koji se javlja u romantičnoj vezi šamaranje (8,67%), štipanje (6,00%) i čupanje (6,00%). U manjoj mjeri javljaju se i ostali oblici tjelesnog nasilja, udaranje rukama i/ili nogama (5,33%), odgurivanje (5,33%), ugrizi (4,67%), zaključavanje u prostoriju ili stan/kuću (2,00%) i gušenje (0,67%). Među ispitanicima nije bilo slučajeva nanošenja ozljeda mehaničkim sredstvima (nožem, staklom, metalnim predmetima).

Tablica 7 Tjelesno nasilje

VARIJABLA	N	F	%
Udaranje rukama i/ili nogama	150	8	5,33%
Šamaranje	150	13	8,67%
Štipanje	150	9	6,00%
Čupanje	150	9	6,00%
Ugrizi	150	7	4,67%
Nanošenje ozljeda mehaničkim sredstvima (nožem, staklom, metalnim predmetima)	150	0	0,00%
Odgurivanje	150	8	5,33%
Gušenje	150	1	0,67%
Zaključavanje u prostoriju ili stan/kuću	150	3	2,00%

T – test ukazao je da je emotivno/psihičko nasilje u romantičnim vezama prisutno i kod djevojaka i kod mladića. Daljnjom analizom donesen je zaključak da su najčešći oblici emotivnog/psihičkog nasilja koji su prisutni u romantičnim vezama uvrede (31,33%), omalovažavanje (23,33%) i verbalne i emocionalne prijetnje (15,33%). U nešto manjoj mjeri u

romantičnim vezama prisutno je ismijavanje (12,67%), kontrola ponašanja, odijevanja, interakcija s drugim ljudima od strane partnera (12,67%), zahtjev uvida u lozinke za društvene mreže ili e-poštu (10,67%). Oblici emotivnog/psihičkog nasilja koji su najmanje zastupljeni u romantičnim vezama su oduzimanje mobitela ili računala (0,67%) i oduzimanje ključeva stana/kuće (0,67%).

Tablica 8 Emotivno/psihičko nasilje

VARIJABLA	N	F	%
Verbalne i emocionalne prijetnje	150	23	15,33%
Uvrede	150	47	31,33%
Omalovažavanje	150	35	23,33%
Ismijavanje	150	19	12,67%
Kontrola ponašanja, odijevanja, interakcija s drugim ljudima od strane partnera	150	19	12,67%
Vrijeđanje putem društvenih mreža	150	4	2,67%
Oduzimanje mobitela ili računala	150	1	0,67%
Oduzimanje ključeva stana/kuće	150	1	0,67%
Zahtjev uvida u lozinke za društvene mreže ili e-poštu	150	16	10,67%

Proveden t – test ukazao je na zanimljiv zaključak u slučaju ispitivanja učestalosti seksualnog nasilja u romantičnim vezama. Rezultat t-testa pokazao je da postoji statistički značajna razlika u učestalosti seksualnog nasilja u romantičnim vezama s obzirom na spol ispitanika, $t(72)=-4{,}22$, $p<0{,}001$, pri čemu je ono učestalije kod mladića. Pri tome je najčešći oblik seksualnog nasilja koji se javlja u romantičnim vezama prisila na spolni odnos (7,33%). Jednako u visokom postotku javlja se i nazivanje riječima seksualnih konotacija (6,00%). Negativan trend u obliku visokog postotka pojave oblika seksualnog nasilja u romantičnim vezama je prema t – testu s obzirom na dob prisutan kod mlađih i kod starijih adolescenata.

Tablica 9 Seksualno nasilje

VARIJABLA	N	F	%
Nazivanje riječima seksualnih konotacija	150	9	6,00%
Prisila na spolni odnos	150	11	7,33%

Analizom ankete upotrebom t - test utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u pojavi oblika ekonomskog nasilja s obzirom na spol ispitanika, $t(72)=2{,}96$, $p<0.01$, pri čemu je ono izraženije kod djevojaka (AS=1,95), nego kod mladića (AS=1,71). Najučestaliji oblici ekonomskog nasilja koji se javljaju u romantičnim vezama je otuđivanje stvari i predmeta (7,33%), otuđivanje novca (5,33%) i iznuda novca kroz prijetnje i uvrede (4,00%). U manjoj mjeri javlja se otuđivanje ključeva automobila (0,67%). Među ispitanicima otuđivanje osobnih

dokumenata (0,00%) i otuđivanje bankovnih kartica (0,00%) oblici su ekonomskog nasilja koja nisu doživjeli od strane partnera u romantičnoj vezi.

Tablica 10 Ekonomsko nasilje

VARIJABLA	N	F	%
Otuđivanje novca	150	8	5,33%
Otuđivanje stvari i predmeta	150	11	7,33%
Iznuda novca kroz prijetnje i ucjene	150	6	4,00%
Otuđivanje ključeva automobila	150	1	0,67%
Otuđivanje osobnih dokumenata	150	0	0,00%
Otuđivanje bankovnih kartica	150	0	0,00%

Kako bi bilo moguće utvrditi postojanje razlika u posljedicama doživljenog nasilja od strane partnera u romantičnim vezama s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika, spol i dob, proveden je t – test za nezavisne uzorke. T – testom je utvrđeno da postoji statistički značajna razlika u posljedicama nasilnog ponašanja s obzirom na spol uzimajući u obzir nelagodu ($p<0,01$), zbunjenost ($p<0,01$), nesigurnost ($p<0,01$), nepovjerenje ($p<0,05$), strah ($P<0,001$), tugu ($p<0,01$), sram ($p<0,001$) i krivnju ($p<0,01$). Razmatranjem vrijednosti aritmetičke sredine moguće je zaključiti da je nelagoda češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=4,43), nego kod mladića (AS=3,74), zbunjenost češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=3,85), nego kod mladića (AS=2,97), nesigurnost češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=4,28), nego kod mladića (AS=3,26), nepovjerenje češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=4,48), nego kod mladića (AS=4,03), strah češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=3,95), nego kod mladića (AS=2,21), tuga češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=4,44), nego kod mladića (AS=3,76), sram češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=3,98), nego kod mladića (AS=2,76) i da je krivnja češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=2,62), nego kod mladića (AS=1,70).

T – testom je utvrđeno da ne postoji statistički značajna razlika ($p>0,05$) u negativnim posljedicama različitih oblika nasilnog ponašanja, povrijeđenosti, bijesa, ravnodušnosti („svejedno mi je“), ljutnje i doživljavanja nastale situacije kao komične („bilo mi je smiješno“) s obzirom na spol ispitanika. Razmatranjem vrijednosti aritmetičke sredine moguće je zaključiti da je povrijeđenost češća posljedica nasilnog ponašanja kod djevojaka (AS=4,55), nego kod mladića (AS=4,26), bijes malo češća posljedica nasilnog ponašanja kod mladića (AS=3,53), nego kod djevojaka (AS=3,49), ravnodušnost češća posljedica nasilnog ponašanja kod mladića (AS=1,50), nego kod djevojaka (AS=1,26) te da nasilnu situaciju smiješnom doživljavaju češće mladići (AS=1,31), nego djevojke (AS=1,10).

Tablica 11 T - test prema spolu s obzirom na posljedice nasilnog ponašanja

VARIJABLA	Spol	N	AS	SD	t
Nelagoda	Ženski Muški	40 34	4,43 3,74	,958 1,024	**2,99****
Zbunjenost	Ženski Muški	39 34	3,85 2,97	1,065 1,243	**3,24****
Nesigurnost	Ženski Muški	39 34	4,28 3,26	,916 1,082	**4,35*****
Nepovjerenje	Ženski Muški	40 34	4,48 4,03	,816 ,834	**2,32***
Povrijeđenost	Ženski Muški	40 34	4,55 4,26	,714 ,898	1,52
Bijes	Ženski Muški	39 34	3,49 3,53	1,233 1,134	-0,15
Strah	Ženski Muški	39 34	3,95 2,21	1,191 1,225	**6,15*****
Tuga	Ženski Muški	39 34	4,44 3,76	,940 1,130	**2,77****
Sram	Ženski Muški	40 34	3,98 2,76	1,165 1,478	**3,94*****
Ravnodušnost ("svejedno mi je")	Ženski Muški	38 34	1,26 1,50	,554 ,862	-1,40
Ljutnja	Ženski Muški	39 33	3,46 3,55	1,120 ,833	-0,36
Krivnja	Ženski Muški	39 33	2,62 1,70	1,206 ,883	3,63**
"Bilo mi je smiješno!"	Ženski Muški	39 32	1,10 1,31	,641 ,738	-1,28

Bilješka: p<0.05*; p<0.01**; p<0,001***

Nadalje su posljedice različitih oblika nasilnog ponašanja razmatrane uzimajući u obzir dob ispitanika. T – testom za nezavisne uzorke utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika u posljedicama nasilnog ponašanja s obzirom na dob ispitanika uzimajući u obzir osjećaje nelagode (p<0,01), zbunjenosti (p<0,01), nesigurnosti (p<0,001), straha (p<0,05), srama (p<0,01) i krivnje (p<0,05). Daljnjom analizom utvrđeno je da su osjećaji nelagode češći kod mlađih adolescenata (AS=4,46), nego kod mladića (AS=3,76), zbunjenosti češći kod djevojaka (AS=3,81), nego kod mladića (AS=3,06), nesigurnosti češći kod djevojaka (AS=4,24), nego kod mladića (AS=3,36), straha češći kod djevojaka (AS=3,54), nego kod mladića (AS=2,72), srama češći kod djevojaka (AS=3,86), nego kod mladića (AS=2,97) i krivnje češći kod djevojaka (AS=2,50), nego kod mladića (AS=1,89).

T – testom za nezavisne uzorke zaključeno je da su osjećaji nepovjerenja, povrijeđenosti, bijesa, tuge, ravnodušnosti („svejedno mi je), ljutnje te doživljavanja nasilne situacije kao

komične („bilo mi je smiješno“) jednako prisutni i kod mlađih i starijih adolescenata. Unatoč tome, analizom aritmetičke sredine moguće je utvrditi da su osjećaji nepovjerenja češći kod mlađih adolescenata (AS=4,41), nego kod starijih adolescenata (AS=4,14), povrijeđenosti češći kod mlađih adolescenata (AS=4,57), nego kod starijih adolescenata (AS=4,27), bijesa malo češći kod starijih adolescenata (AS=3,53), nego kod mlađih adolescenata (AS=3,49), tuge češći kod mlađih adolescenata (AS=4,24), nego kod starijih adolescenata (AS=4,00), ravnodušnosti („svejedno mi je“) češći kod mlađih adolescenata (AS=1,41), nego kod starijih adolescenata (AS=1,34), ljutnje češći kod starijih adolescenata (AS=3,61, nego kod mlađih adolescenata (AS=3,39). Nastalu nasilnu situaciju stariji adolescenti češće doživljavaju na komičan način („bilo mi je smiješno“) (AS=1,29), nego mlađi adolescenti (AS=1,11).

Rezultatima t – testova moguće je oblikovati zaključak da su žrtve nasilja u romantičnim vezama češće žrtve djevojke u mlađoj dobi.

Tablica 12 T - test prema dobi s obzirom na posljedice nasilnog ponašanja

VARIJABLA	Dob	N	AS	SD	t
Nelagoda	Mlađi Stariji	37 37	4,46 3,76	,869 1,090	**3,07****
Zbunjenost	Mlađi Stariji	37 36	3,81 3,06	1,023 1,308	**2,75****
Nesigurnost	Mlađi Stariji	37 36	4,24 3,36	,895 1,150	**3,67*****
Nepovjerenje	Mlađi Stariji	37 37	4,41 4,14	,798 ,887	1,39
Povrijeđenost	Mlađi Stariji	37 37	4,57 4,27	,728 ,871	1,59
Bijes	Mlađi Stariji	37 36	3,49 3,53	1,096 1,276	-0,15
Strah	Mlađi Stariji	37 36	3,54 2,72	1,346 1,523	**2,43***
Tuga	Mlađi Stariji	37 36	4,24 4,00	1,065 1,095	0,96
Sram	Mlađi Stariji	37 37	3,86 2,97	1,206 1,536	**2,78****
Ravnodušnost (“svejedno mi je”)	Mlađi Stariji	37 35	1,41 1,34	,644 ,802	0,37
Ljutnja	Mlađi Stariji	36 36	3,39 3,61	,994 ,994	-0,95
Krivnja	Mlađi Stariji	36 36	2,50 1,89	1,183 1,063	2,31*
“Bilo mi je smiješno!”	Mlađi Stariji	36 35	1,11 1,29	,465 ,860	-1,07

Bilješka: p<0.05*; p<0.01**; p<0,001***

Nakon provedbe t – testa za nezavisne uzorke u svrhu utvrđivanja učestalosti pojave različitih oblika nasilnog ponašanja i posljedica pojave nasilnog ponašanja u romantičnoj vezi s obzirom na spol i dob ispitanika, provedena je analiza frekvencija. Cilj analize frekvencija usmjeren je na utvrđivanje intenziteta pojave negativnih posljedica nasilnog ponašanja u romantičnoj vezi. Analizom rezultata moguće je donijeti zaključak da se kod većine ispitanika, nakon izloženosti nekom obliku nasilnog ponašanja, uvijek javlja osjećaj povrijeđenosti (58,11%), nepovjerenja (52,70%), tuge (50,68%), nelagode (50,50%), nesigurnosti (36,99%), srama (32,43%), bijesa (28,76%) i straha (24,65%). Kod većine ispitanika, nakon izloženosti nekom obliku nasilnog ponašanja, ponekad se javljaju osjećaji ljutnje (40,28%) i zbunjenosti (35,62%). Kod većine ispitanika, nakon izloženosti nekom obliku nasilnog ponašanja, nikad se nastala situacija ne doživljava komičnom (90,13%), ne javljaju se osjećaji ravnodušnosti („svejedno mi je„) (72,22%) i krivnje (36,11%).

Tablica 13 Posljedice nasilnog ponašanja

VARIJABLA	N	F	%
Nelagoda	74	1 (nikad)	1,35%
		4 (rijetko)	5,41%
		18 (ponekad)	24,32%
		14 (često)	18,92%
		37 (uvijek)	50,50%
Zbunjenost	73	4 (nikad)	5,48%
		12 (rijetko)	16,44%
		26 (ponekad)	35,62%
		10 (često)	13,69%
		21 (uvijek)	28,77%
Nesigurnost	73	2 (nikad)	2,73%
		6 (rijetko)	8,22%
		23 (ponekad)	31,51%
		15 (često)	20,55%
		27 (uvijek)	36,99%
Nepovjerenje	74	0 (nikad)	0,00%
		0 (rijetko)	0,00%
		19 (ponekad)	25,68%
		16 (često)	21,62%
		39 (uvijek)	52,70%
Povrijeđenost	74	1 (nikad)	1,35%
		0 (rijetko)	0,00%
		9 (ponekad)	12,16%
		21 (često)	28,38%
		43 (uvijek)	58,11%
Bijes	73	1 (nikad)	1,37%
		17 (rijetko)	23,29%
		20 (ponekad)	27,40%

		14 (često)	19,18%
		21 (uvijek)	28,76%
Strah	73	16 (nikad)	21,92%
		9 (rijetko)	12,33%
		15 (ponekad)	20,55%
		15 (često)	20,55%
		18 (uvijek)	24,65%
Tuga	73	2 (nikad)	2,74%
		4 (rijetko)	5,48%
		14 (ponekad)	19,18%
		16 (često)	21,92%
		37 (uvijek)	50,68%
Sram	74	12 (nikad)	16,22%
		7 (rijetko)	9,46%
		17 (ponekad)	22,97%
		14 (često)	18,92%
		24 (uvijek)	32,43%
Ravnodušnost (“svejedno mi je”)	72	52 (nikad)	72,22%
		15 (rijetko)	20,83%
		4 (ponekad)	5,56%
		0 (često)	0,00%
		1 (uvijek)	1,39%
Ljutnja	72	1 (nikad)	1,39%
		9 (rijetko)	12,50%
		29 (ponekad)	40,28%
		19 (često)	26,39%
		14 (uvijek)	19,44%
Krivnja	72	26 (nikad)	36,11%
		19 (rijetko)	26,39%
		17 (ponekad)	23,61%
		7 (često)	9,72%
		3 (uvijek)	4,17%
“Bilo mi je smiješno!”	71	64 (nikad)	90,13%
		3 (rijetko)	4,23%
		2 (ponekad)	2,82%
		1 (često)	1,41%
		1 (uvijek)	1,41%

Analizom dogovora ispitanika utvrđeno je da iznimno visok postotak žrtava nasilnog ponašanja u adolescentnim vezama, čak 81,82%, doživljeno nasilje nije prijavilo odrasloj osobi, prijatelju, službenom tijelu, roditeljima, odvjetniku, novinaru, učitelju i dr. Najčešći razlog neprijavljivanja doživljenog nasilja u romantičnim vezama osjećaj srama (17,33%), zatim mišljenje da se ne isplati prijaviti nasilje jer nitko ništa neće poduzeti (13,33%) i negiranje doživljenog nasilja (9,33%). U nešto manjoj mjeri nasilje u romantičnim vezama nije prijavljeno zbog osjećaja krivnje, odgovornosti za nasilje (8,00%), neprepoznavanje nasilnog

ponašanja (8,00%), strah od osvete (7,33%) i u najmanjoj mjeri strah od odbacivanja, napuštanja (6,00%).

Tablica 14 Razlozi neprijavljivanja nasilnog ponašanja

VARIJABLA	N	F	%
Osjećaj krivnje, odgovornosti za nasilje	150	12	8,00%
Neprepoznavanje nasilnog ponašanja	150	12	8,00%
Osjećaj srama	150	26	17,33%
Strah od odbacivanja, napuštanja	150	9	6,00%
Negiranje doživljenog nasilja	150	14	9,33%
Strah od osvete	150	11	7,33%
"Ne isplati se prijavljivati, ionako nitko ništa neće poduzeti."	150	20	13,33%

Čak 9,33% ispitanika izjasnilo se da su u romantičnim vezama imali ulogu provokatora nasilja. U većini slučajeva provokatori nasilja u romantičnim vezama adolescenata su mladići (7,33%), dok su djevojke u manjoj mjeri provokatori nasilja u romantičnim vezama (2,00%). Među ispitanicima preuzimanje uloge provokatora nasilja u romantičnoj vezi učestalija je među starijim adolescentima (6,67%) u odnosu na mlađe adolescente (2,67%).

VI. RASPRAVA

Nasilje u vezama, adolescentnim i odraslim, ozbiljan je društveni problem koji je sve prisutniji. Stručnjaci pokušavaju utvrditi uzroke, načine prevencije i rizične skupine kako bi se problem smanjio i kako bi se javnost educirala da prepozna i spriječi nasilno ponašanje u romantičnoj vezi. Ovo istraživanje usmjereno je na utvrđivanje rizičnih skupina za određeni oblik nasilja kao i na utvrđivanje posljedica koje nasilje ima na žrtvu s obzirom na spol i dob ispitanika.

H1: Očekuju se razlike u nasilnim oblicima ponašanja s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika

Kada se radi o povezanosti različitih oblika nasilnog ponašanja i spola ispitanika istraživanje je pokazalo da postoji statistički značajna razlika na varijablama seksualno nasilje ($p<0,001$) i ekonomsko nasilje ($p<0,01$). Pri tome su mladići češće žrtve seksualnog nasilja (AS=2,00), nego djevojke (AS=1,65). Slične rezultate u svom istraživanju dobili su West i Rose (2000) gdje je utvrđeno da je seksualna regresija od strane djevojaka češća u odnosu na mladiće te uključuje prisilno ljubljenje (19,50%), no u manjoj mjeri prisilu na spolni odnos (4,90%). Češća upotreba seksualnog nasilja od strane ženskih počinitelja u romantičnim vezama veća je za 4,20% u odnosu na muške počinitelje (Coker et al., 2000). Nadalje, analizom je utvrđeno da su djevojke češće žrtve ekonomskog nasilja (AS=1,95), nego mladići (AS=1,71). Ti rezultati dodatno su potvrđeni istraživanjem Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2011) prema kojemu čak 44% žena doživljava ekonomsko nasilje u obliku ograničavanja radne uloge, dok je 65% žena financijski izrabljivano od strane partnera.

Statistički značajna razlika ne postoji ($p>0,05$) kada se radi o povezanosti tjelesnog nasilja i emotivnog/psihičkog nasilja od strane partnera u romantičnim vezama i spola ispitanika, s time da je tjelesno nasilje od strane partnera nešto učestalije kod mladića (AS=1,76), nego kod djevojaka (AS=1,73), dok je emotivno/psihičko nasilje od strane partnera malo češće kod djevojaka (AS=1,20), nego kod mladića (AS=1,15). Ti rezultati potvrđeni su istraživanjem prema kojemu 8% djevojaka i 7% mladića doživljava tjelesno i emotivno/psihičko nasilje u romantičnoj vezi (Brown, 2004). Osim toga, Lipsky i suradnici (2004) u svojemu istraživanju donose zaključak da su žene i muškarci u jednakoj mjeri počinitelji fizičkog i emotivnog nasilja nad partnerom u romantičnoj vezi. Cercone, Beach i Arias (2005) proveli su istraživanje koje je obuhvatilo 450 studenata i studentica čiji rezultati potvrđuju da su među adolescentnom

populacijom mladići i djevojke u jednakoj mjeri počinitelji nasilnog ponašanja nad partnerom u romantičnoj vezi. Strauss i Sweet (1992) u svom istraživanju zaključuju da 74% muškaraca i 75% žena u romantičnoj vezi počini barem jedan oblik emotivnog/psihičkog nasilja. Isti trend prisutan i u adolescentnoj populaciji gdje su mladići (86%) i djevojke (89%) u jednakoj mjeri počinitelji emotivnog/psihičkog nasilja (Cercone et al., 2005).

Kada se radi o povezanosti različitih oblika nasilnog ponašanja i dobi ispitanika nije utvrđeno postojanje statistički značajne razlike ($p>0,05$), čime je moguće oblikovati zaključak da se različiti oblici nasilnog ponašanja u romantičnim vezama pojavljuju u mlađih i starijih adolescenata. Rivara i suradnici (2009) u svom istraživanju zaključuje da je dobna skupina s najvećim rizikom nastanka nasilnog ponašanja od 25 do 30 godina starosti, dok Wilson, Johnson i Daly (1995) navode da je najrizičnija dobna skupina od 21 do 32 godine. Provedena istraživanja potvrđuju jednaku prisutnost nasilnog ponašanja u mlađih i starijih adolescenata.

H2: Očekuju se razlike u posljedicama doživljenog nasilja od strane partnera s obzirom na sociodemografska obilježja ispitanika

Kada se radi o posljedicama doživljenog nasilja, utvrđeno je postojanje statistički značajne razlike u osjećajima nelagode ($p<0,01$), zbunjenosti ($p<0,01$), nesigurnosti ($p<0,001$), nepovjerenja ($p<0,05$), straha ($p<0,001$), srama ($p<0,001$) i krivnje ($p<0,01$) s obzirom na spol ispitanika i u osjećajima nelagode ($p<0,01$), zbunjenosti ($p<0,01$), nesigurnosti ($p<0,001$), straha ($p<0,05$), srama ($p<0,01$) i krivnje ($p<0,05$) s obzirom na dob ispitanika. Statistički značajna razlika postoji s obzirom na spol ispitanika u aspektu osjećaja nepovjerenja te je prisutnija u djevojaka (AS=4,48), nego kod mladića (AS=4,03) i osjećaja tuge koja je izraženija kod djevojaka (AS=4,44), nego kod mladića (AS=3,76), dok u odnosu na iste varijablene postoji statistički značajna razlika s obzirom na dob ispitanika.

Statistički značajna razlika ne postoji ($p>0,05$) s obzirom na spol i dob ispitanika uzimajući u obzir osjećaje povrijeđenosti, bijesa, ravnodušnosti, ljutnje i doživljaja nasilne situacije kao smiješne. Osjećaj povrijeđenosti prisutniji je kod djevojaka (AS=4,55), nego kod mladića (AS=4,26), dok su osjećaji bijesa, ravnodušnosti, ljutnje i doživljavanje nasilne situacije kao smiješne prisutniji kod mladića (AS=3,53; AS=1,50); AS=3,55; AS=1,31), nego kod djevojaka (AS=3,49; AS=1,26; AS=3,46; AS=1,10). Osjećaj ravnodušnosti izraženiji je kod mlađih adolescenata (AS=1,41), dok su osjećaji bijesa, ljutnje i doživljavanje nasilne situacije kao smiješne izraženiji kod starijih adolescenata (AS=3,53; AS=3,61; AS=1,29).

Rezultati istraživanja potvrđeni su istraživanjem koje je proveo Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) 2004. godine. Prema tom istraživanju osjećaj povrijeđenosti prisutniji je kod djevojaka (45%), u odnosu na mladiće (15%), osjećaj tuge prisutniji je kod djevojaka (37%), nego kod mladića (16%), osjećaj nelagode prisutniji je kod djevojaka (22%), nego kod mladića (13%), osjećaj srama prisutniji je kod djevojaka (12%), nego kod mladića (4%), osjećaj straha prisutniji je kod djevojaka (18%), nego kod mladića (4%), no osjećaj ravnodušnosti prisutniji je kod mladića (18%), nego kod djevojaka (8%) i zauzimanje stava „bilo mi je smiješno“ bio je zastupljeniji kod mladića (36%), nego kod djevojaka (21%). Djevojke češće doživljavaju psihičke posljedice nasilnog ponašanja od strane romantičnog partnera i nezadovoljstvo romantičnom vezom u odnosu na mladiće zaključak je istraživanja koje su poveli Frieze (2005) i Hamberger (2005). Istraživanjem koje je provedeno 2002. godine na uzorku od 474 romantičnih parova utvrđeno je da dvostruko veća vjerojatnost da žene obole od depresije zbog nasilnog ponašanja u romantičnoj vezi (Anderson, 2002). Nadalje, Ehrensaft, Moffitt i Caspi (2006) navode da su psihološke posljedice nasilnog ponašanja češće kod žena i djevojaka i da su one sklonije upotrebi opojnih sredstava i alkohola u nasilnim romantičnim odnosima. Cercone i suradnici (2005) navode da žene kao najčešću posljedicu nasilnog ponašanja od strane romantičnog partnera doživljavaju strah. Molidor i Tolman (1998) na uzorku ispitanika od 635 adolescenata donijeli su zaključak da djevojke najčešće nasilno ponašanje doživljavaju ozbiljno, dok 30% mladića ignorira nasilje od strane partnerice u romantičnim vezama, a 40% mladića nasilno ponašanje od strane partnerice doživljava smiješnim.

VII. ZAKLJUČAK

Adolescencija je razdoblje prelaska u odraslu dob pri čemu se događaju tjelesne, intelektualne, osjećajno-spolne, društvene i duhovne promjene. To je razdoblje tranzicije i seksualne zrelosti, a proces obrazovanja postaje fokusiran na pripremu za visoko obrazovanje i osposobljavanje za rad. Opseg provedenih istraživanja na području pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata je oskudan u usporedbi sa opsegom provedenih istraživanja na području pojave nasilja među bračnim partnerima i romantičnih partnera odrasle dobi. No, provedena istraživanja ukazala su na negativan trend pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata. Istraživanje koje je provedeno 2007. godine na području Kanade i Sjedinjenih Američkih Država ukazalo je da su barem 22,5% muškaraca i barem 37,8% djevojaka bili počinitelji neke vrste nasilja u romantičnim vezama, dok je jedno od najvećih istraživanja na ovom području, a koje je obuhvaćalo 7500 adolescenata, ukazalo da su čak 12% adolescenata žrtve nasilja u romantičnim vezama. Najrizičnija skupina za pojavu nasilnog ponašanja su osobe u razdoblju sazrijevanja i oblikovanja osobnog identiteta, odnosno adolescenti. Prvo istraživanje provedeno na području Republike Hrvatske 1990. godine ukazalo je da čak 90% adolescenata koristi ili su žrtve verbalnih i neverbalnih ponašanja koja posljedično doprinose psihičkim povredama, a čak 30% adolescenata u romantičnim vezama doživljava neki oblik fizičkog nasilja.

Cilj provedena istraživanja bio je utvrđivanje učestalosti pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata i utvrđivanje najčešćih vrsta nasilja i njihovih posljedica s kojima su adolescenti suočeni od strane partnera. Analizom prikupljenih podataka postavljene hipoteze djelomično su potvrđene. S obzirom na spol ispitanika utvrđeno je da su mladići češće žrtve seksualnog nasilja, dok su djevojke češće žrtve ekonomskog nasilja, no statistički značajne razlike nema s obzirom na tjelesno nasilje i emotivno/psihičko nasilje koje se u gotovo istom opsegu pojavljuje s kod mladića i kod djevojaka. S obzirom na dob nije utvrđeno postojanje povezanosti dobi ispitanika i određene vrste nasilja čime je moguće zaključiti da se različiti oblici nasilnog ponašanja u romantičnim vezama pojavljuju u svim dobnim skupinama. Analizom podataka utvrđeno ja da s obzirom na spol i dob ispitanika postoji razlika u doživljenim posljedicama nasilnog ponašanja od strane partnera uzimajući u obzir osjećaje nelagode, zbunjenosti, nesigurnosti, strah, srama i krivnje koji su izraženiji u odnosu na druge posljedice, dok se s obzirom na dob i spol ispitanika u gotovo jednakoj mjeri javljaju osjećaji povrijeđenosti, bijesa, ravnodušnosti, ljutnje i doživljaja nasilne situacije kao smiješne.

VIII. POPIS LITERATURE

1. Ajduković, D., Löw, A., Sušac, N. (2011) Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja u mladenačim vezama. Ljetopis socijalnog rada, Vol. 18 No. 3., str. 527-553
2. Ajduković, M., Ručević, S. (2009) Nasilje u vezama mladih. Medicus, Vol. 18 No. 2, str. 217-225
3. Anderson, K. L. (2002) Perpetrator or victim? Relationships between intimate partner violence and well-being. Journal of Marriage and Family, Vol. 64 No. 4, str. 851-863
4. Anderson, C. A., Bushman, B. J. (2002) Human Aggression. Annual Review of Psychology, No. 53, str. 27-51
5. Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M. (2005) Socijalna psihologija. Zagreb. Mate, 2005.
6. Balić, s., Divanović, D., Ricijaš, N. (2001) Nasilje i ubojstva među intimnim partnerima. Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, Vol. 9 No. 1-2, str. 71-84
7. Bezinović, P., Tkalčić, M. (2005) Psychosocial aspects of adolescents' homosexual feelings in Croatia. Review of Psychology, Vol. 12 No. 1, str. 23-30
8. Buljan Flander, G. et al. (2009) je li moguće da je to ljubav?: Priručnik o nasilju u vezama mladih. Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. Zagreb, 2009.
9. Cercone, J. L., Beach, S. R., Arias, I. (2005) Gender symmetry in dating intimate partner violence: Does similar behavior imply similar constructs? Violence and Victims, Vol. 20 No. 2, str. 207-218
10. Cui, M. et al. (2013) The Continuation of Intimate Partner Violence from Adolescence to Young Adulthood. Journal of Marriage and Family, Vol. 72 No. 2, str. 300-313
11. Čorak, D., Krnić, D., Lazarević Rukavina, I. (2013) Nasilje i mladi. IV Nakladništvo. Zagreb, 2013.
12. Dodig-Ćurković, K. et al. (2013)Psihopatologija dječje i adolescentne dobi. Osijek. Svjetla grada, 2013.
13. Ehrensaft, M. K., Moffitt, T. E., Caspi. A. (2006) Is domestic violence followed by an increased risk of psychiatric disorders among women but not among men? A longitudinal cohort study. Americal Journal of Psychiatry, Vol. 163 No. 5, str. 885-892
14. Fraley, R. C., Shaver, P. R. (2000) Adult Romantic Attachment: Theretical Developments, Emerging Controversies, and Unanswered Questions. Review of General Psychology, Vol. 4 No. 2, str. 132-154

15. Freeze, I. H. (2005) Hurting the one you love: Violence in relationships. Belmont. Wadsworth, 2005.
16. Greca, A. M., Moore Harrison, H. (2005) Adolescent Peer Relations, Friendships, and Romantic Relationships: Do They Predict Social Anxiety and Depression?. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, Vol. 34 No. 1, str. 49-61
17. Hamberger, L. K. (2005) Men's and women's use of intimate partner violence in clinical samples: Toward a gender-sensitive analysis. Violence and Victims, Vol. 20 No. 2, str. 131-151
18. Hewstone, M., Stroebe, W. (2003) Uvod u socijalnu psihologiju. Zagreb. Naklada Slap, 2003.
19. Jones, S. R., Gardner, S. P. (2002) Variables Related to Attitudes Towad Domestic Violence and Use of Reasoning, Verbal Aggression, and Violent Conflict Tactics in High School Students. Journal of Family and Consumer Sciences Education, Vol. 20 No. 1, str. 32-47
20. Klarin, M. (2004) Uloga socijalne podrške vršnjaka i vršnjačkih odnosa u usamljenosti predadolescenata i adolescenata. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 31 No. 6, str. 1081-1097
21. Lacković-Grgin, K. (2006). Psihologija adolescencije. Jastrebarsko. Naknada Slap, 2006.
22. Lipsky, S., Caetano, R., Field, C. A., Bazargan, S. (2004) Violence-related injury and intimate partner violence in an urban emergency department.Jornal of Trauma, Vol. 57 No. 2, str. 352-359
23. Livazović, G. (2012) Povezanost medija i rizičnih ponašanja adolescenata. Kriminologija i socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, Vol.20 No. 1, str. 1-22
24. Mamula, M. (2011) Rod, rodne uloge, seksualnost i nasilje kod adolescenata i adolescentica. Zagreb. Sveučilište u Zagrebu, 2011.
25. Middelton Moz, J., Zawadski, M. L. (2003) Nasilnici: nasilnici su posvuda: na dječjem igralištu, u vezama, na radnom mjestu: strategije za preživljavanje. Zagreb. Timea, 2003.
26. Miller, S. et al. (2009) Parent and Peer Predictors of Physical Dating Violence Perpetration in Early Adolescence: Tests of Moderation and Gender Differences. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, Vol. 38 No. 4, str. 538-550
27. Molidor, C., Tolman, R. (1998) Gender and contextual factors in adolescent dating violence. Violence Against Women, Vol. 4 No. 2, str. 180-194

28. Ninčević, M. (2009) Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme. Odgojne znanosti, Vol. 11 No 1, str. 119-141
29. Noonah, R. K., Charles, D. (2009) Developing Teen Dating Violence Prevention Strategies: Formative Research With Middle School Youth. Violence Against Women, Vol. 15 No. 9, str. 1087-1105
30. Olweus, D. (1998) Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti. Zagreb. Školska knjiga, 1998.
31. Pečnik, N., Žužul, M. (1994) Nasilje u ljubavnim vezama mladića i djevojaka. Zbornik Pravnog fakulteta, Vol. 44 No. 1-2, str. 159-170
32. Previšić, V. (1999) Pedagoško-socijalna obzorja nasilja. Zagreb. Hrvatski pedagoško-književni zbor, 1999.
33. Rivara, F. P. et al. (2009) Age, period, and cohort effects on intimate partner violence. Violence and Victims, Vol. 24 No. 5, str. 627-638
34. Simel, S., Špoljarić, I., Buljubašić Kuzmanović, V. (2010) Odnos između popularnosti i prijateljstva. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Vol. 56 No. 23, str. 91-108
35. Strauss, M. A., Sweet, S. (1992) Verbal/symbolic aggression in couples: incidence rates and relationships to personal characteristics. Journal of Marriage and the Family, Vol. 54 No. 2, str. 346-357
36. Vejmelka, L. (2012) Neke determinante vršnjačkog nasilja u adolescenciji. Ljetopis socijalnog rada, Vol. 19 No. 2, str. 215-240
37. Vuković, A., Milašin, A., Buljubašić Kuzmanović, V. (2009) Učestalost vršnjačkog nasilja osvećivanjem kao nasilne strategije sučeljavanja među učenicima osnovne škole. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Vol. 55 No. 22, str. 78-96
38. Whitaker, D. J. i suradnici (2007) Differences in Frequency of Violence and Reported Injury Between Relationships With Reciprocal and Nonreciprocal Intimate Partner Violence. American Journal of Public Health, Vol. 97 No. 5, str. 941-947
39. Williams, J., Ghandour, R. M., Kub, J. E. (2008) Female Perpetration of Violence in Heterosexual Intimate Relationships: Adolescence Through Adulthood. Trauma Violence Abuse, Vol. 9 No. 4, str. 227-249
40. Wilson, M. I., Johnson, H., Daly, M. (1995) Lethal and nonlethal violence against wives. Canadian Journal of Criminology, Vol. 37 No. 2, str. 331-361

Internetski izvori:

41. Berger, J., Healt, C., Ho, B. (2005) Divergence in Cultural Practices: Tastes as Signals of Identity. Stanford University. On-line: https://www.chicagobooth.edu/research/workshops/orgs-markets/archive/HeathPaper.pdf
42. Berk, L. E. (2006) Child Development. Illinois State University. On-line: http://www.ablongman.com/html/productinfo/berkcd7e/0205449131.pdf
43. Buljan Flander, G. (2013) Adolescencija – izazovi odrastanja. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba. On-line: http://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/teme/adolescencija-%E2%80%93-izazovi-odrastanja/
44. Buljan Flander, G. () Trebamo li brinuti?: Priručnik o adolescentima za roditelje i stručnjake. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba. On-line:http://www.poliklinika-djeca.hr/publikacije/trebamo-li-brinuti/
45. CESI (2004) Nasilje u adolescentnim vezama. Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. On-line: https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=6&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiww5qQ97zRAhVHelAKHUscBZQQFghBMAU&url=http%3A%2F%2Fss-prirodoslovna-graficka-ri.skole.hr%2Fupload%2Fss-prirodoslovna-graficka-ri%2Fimages%2Fstatic3%2F1258%2FFile%2FCESI_nasiljeuadolescentskimvezama.ppt&usg=AFQjCNHfsvJIkBF2OzTQ91wndfeooQLiXw&sig2=ka8BXk7UeXPo2c24RhcPSg&bvm=bv.143423383,d.bGg
46. http://www.index.hr (2014) Strašni podaci o nasilju u Hrvatskoj: žene najčešće žrtve, poraslo ekonomsko nasilje. On-line: http://www.index.hr/vijesti/clanak/strasni-podaci-o-nasilju-u-hrvatskoj-zene-najcesce-zrtve-poraslo-ekonomsko-nasilje/783495.aspx
47. Leaman, S., Gee, C. B. (2006) Abusive Romantic Relationships among Adolescent and Young Adult Mothers. Center for Research on Child Wellbeing. On-line: http://crcw.princeton.edu/workingpapers/WP06-07-FF.pdf
48. McLeod, S. (2013) Erik Erikson. Simply Psychology. On-line: http://www.simplypsychology.org/Erik-Erikson.html
49. Mead, M. (1928) Social Progress and the Power of Intellect. Salisbury University. On-line: http://faculty.salisbury.edu/~mllewis/utopia/meadcoais.pdf
50. Mulford, C., Giordano, P. C. (2008) Teen Dating Violence: A Closer Look at Adolescent Romantic Relationships. NIJ Journal. On-line: https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/224089.pdf

51. Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2011) Istraživanje iskustava žena žrtava nasilja u obitelji s radom državnih tijela obuhvaćenih protokolom o postupanju u slučaju nasilja u obitelji. On-line: http://www.prs.hr/attachments/article/186/Istra%C5%BEivanje%20-%20Iskustva%20zena%20zrtava%20nasilja%20u%20obitelji%20s%20radom%20dr%C5%BEavnih%20tijela.pdf
52. Sorensen, S. (2007) Adolescent Romantic Relationships. ACT for Youth Center of Excellence. On-line: http://www.actforyouth.net/resources/rf/rf_romantic_0707.pdf

IX. PRILOZI

ANKETNI UPITNIK O NASILJU U ROMANTIČNIM VEZAMA

Ovaj anketni upitnik dio je istraživanja kojim se želi ispitati nasilje u adolescentskim vezama. Anketa je **anonimna,** te molimo da na pitanja odgovarate **iskreno i bez preskakanja**.

Unaprijed zahvaljujemo na suradnji!

1. Spol:

a) **M**
b) **Ž**

2. Dob:

a) **14**
b) **15**
c) **16**
d) **17**
e) _____

3. S kim živite:

a) sam/sama
b) s roditeljima
c) samo s majkom
d) samo s ocem
e) sa skrbnicima
f) _____

4. Jeste li ikada bili u romantičnoj vezi:

a) Da
b) Ne

5. Koliko je trajala Vaša najduža romantična veza?

a) Manje od 6 mjeseci
b) 6 – 12 mjeseci
c) Više od 12 mjeseci

6. Jeste li u romantičnoj vezi ikada doživjeli neku vrstu nasilja?

a) Da
b) Ne

7. Ako je Vaš odgovor na pitanje 6. bio Da, koje ste vrste nasilja doživjeli u vezi (mogući su višestruki odgovori)?

a) Tjelesno nasilje (udaranje, šamaranje, štipanje, ugrizi…)
b) Emotivno/psihičko nasilje (vrijeđanje, verbalne prijetnje, ismijavanje, omalovažavanje, vrijeđanje temeljem kulturne, spolne ili religijske pripadnosti …)
c) Seksualno nasilje (prisiljavanje na seksualni odnos, uvredljive seksualne aluzije i komentari…)

d) Ekonomsko nasilje (otuđivanje novca, stvari, iznuda novca…)

8. Koje oblike tjelesnog nasilja ste doživjeli u vezi (mogući su višestruki odgovori)?

a) Udaranje rukama i/ili nogama
b) Šamaranje
c) Štipanje
d) Čupanje
e) Ugrizi
f) Nanošenje ozljeda mehaničkim sredstvima (nožem, staklom, metalnim predmetima)
g) Odgurivanje
h) Gušenje
i) Zaključavanje u prostoriju ili stan/kuću

9. Koje oblike emotivnog/psihičkog nasilja ste doživjeli u vezi (mogući su višestruki odgovori)?

a) Verbalne i emocionalne prijetnje
b) Uvrede
c) Omalovažavanje
d) Ismijavanje
e) Kontrola ponašanja, odijevanja, interakcija s drugim ljudima od strane partnera
f) Vrijeđanje putem društvenih mreža
g) Oduzimanje mobitela ili računala
h) Oduzimanje ključeva stana/kuće
i) Zahtjev uvida u lozinke za društvene mreže ili e-poštu

10. Koje oblike seksualnog nasilja ste doživjeli u vezi (mogući su višestruki odgovori)?

a) Nazivanje riječima seksualnih konotacija
b) Prisila na spolni odnos

11. Koje oblike ekonomskog nasilja ste doživjeli u vezi (mogući su višestruki odgovori)?

a) Otuđivanje novca
b) Otuđivanje stvari i predmeta
c) Iznuda novca kroz prijetnje i ucjene
d) Otuđivanje ključeva automobila
e) Otuđivanje osobnih dokumenata
f) Otuđivanje bankovnih kartica

12. Kakvi su bili Vaši osjećaji nakon što ste doživjeli nasilje od strane partnera (odaberite tvrdnju koja se odnosi na Vas, 1 – nikad, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često, 5 - uvijek)?

Nelagoda	1	2	3	4	5
Zbunjenost	1	2	3	4	5
Nesigurnost	1	2	3	4	5
Nepovjerenje	1	2	3	4	5
Povrijeđenost	1	2	3	4	5

Bijes	1	2	3	4	5
Strah	1	2	3	4	5
Tuga	1	2	3	4	5
Sram	1	2	3	4	5
Ravnodušnost ("svejedno mi je")	1	2	3	4	5
Ljutnja	1	2	3	4	5
Krivnja	1	2	3	4	5
"Bilo mi je smiješno!"	1	2	3	4	5

13. Jeste li ikada bili provokator nasilja u romantičnoj vezi?

a) Da
b) Ne

14. Jeste li ikada prijavili doživljeno nasilje (odrasloj osobi, službenom tijelu, roditeljima, učiteljima, odvjetniku, novinaru…)?

a) Da
b) Ne

15. Ako je Vaš odgovor na pitanje 15. Ne, koje je bio razlog neprijavljivanja nasilja (mogući su višestruki odgovori)?

a) osjećaj krivnje, odgovornosti za nasilje
b) neprepoznavanje nasilnog ponašanja
c) osjećaj srama
d) strah od odbacivanja, napuštanja
e) negiranje doživljenog nasilja
f) strah od osvete
g) "Ne isplati se prijavljivati, ionako nitko ništa neće poduzeti."

16. Kako društvena zajednica može pomoći u prevenciji pojave nasilja u romantičnim vezama adolescenata (odaberite tvrdnju koja se odnosi na Vas, 1 – uopće se ne slažem, 2 – djelomično se slažem, 3 – niti se slažem niti ne slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 - potpuno se slažem)?

Zakonskim rješenjima i strožim kaznama za nasilnike	1	2	3	4	5
Provedbom preventivnih promidžbenih javnih kampanja	1	2	3	4	5
Osiguravanjem sigurnih kuća za žrtve nasilja	1	2	3	4	5
Provedbom preventivnih kampanja u odgojno-obrazovnim ustanovama	1	2	3	4	5